

Sisarussuhteet ja niiden tukeminen lastensuojelussa

**Joona Koskimies
Minna Korhonen**

**Opinnäytetyö
Joulukuu 2013**

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Sisältö

1	Opinnäytetyön lähtökohdat.....	1
2	Sijaishuolto ja sisaruus.....	3
2.1	Lastensuojelu.....	3
2.2	Lastensuojelulain mukaiset sijoitukset	6
2.3	Sijaishuolto	8
2.4	Sisaruus	13
2.5	Ikä- ja sukupuolierojen merkitys sisarussuhteessa	15
3	Tutkimuksen toteuttaminen	17
3.1	Tutkimuskysymykset	21
3.2	Aineiston kerääminen	22
3.3	Haastattelut aineistonkeruumenetelmänä.....	24
3.3.1	Teemahaastattelu	25
3.3.2	Lasten haastattelemisen.....	26
3.4	Sisällönanalyysi.....	27
3.5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	28
3.5.1	Luotettavuus	28
3.5.2	Hyvä eettinen käytäntö.....	29
3.5.3	Eettisyys lasta haastatellessa	31
4	Tutkimustulokset.....	32
4.1	Taustatietoja haastateltavista.....	32
4.2	Sisaruuden sanoittamista.....	34
4.3	Sisarussuhteet	36
4.3.1	Läheiset sisarussuhteet	36
4.3.2	Etäiset sisarussuhteet.....	38
4.3.3	Sisarusten keskinäiset roolit.....	40
4.4	Kokemuksia lastensuojelun sijoitusproessin vaikutuksista sisaruuteen	42
4.4.1	Jokapäiväisen sisaruuden katkeaminen.....	42
4.4.2	Sijoituksen herättämät kysymykset ja tunteet	43
4.5	Sisarussuhteiden tukeminen.....	45
4.5.1	Ydinperheen tuki	45

4.5.2	Sisarusten välisen yhteydenpidon tukeminen	46
4.5.3	Sisarussuhteen vahvistaminen.....	46
4.5.4	Kehitysideoita	48
5	Pohdinta ja johtopäätökset.....	50
6	Lähteet.....	55

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Suostumus haastatteluun

Liite 3. Haastattelurunko 1: Lasten haastattelu

Liite 4. Haastattelurunko 2: Äidin haastattelu

Liite 5. Haastattelurunko 3: Perheterapeutin haastattelu

Liite 6. Haastattelurunko 4: Lastensuojelulaitoksen työntekijän haastattelu

KUVIOT

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuonna 2011: Keski-Suomi

Kuvio 2. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuonna 2011: Koko maa

Kuvio 3. Tapaustutkimuksen viitekehys

Kuvio 4. Tutkimusasetelma

TAULUKOT

Taulukko 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuonna 2011

1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Opinnäytetyömme nimi on Sisarusuhteet ja niiden tukeminen lastensuojelussa. Valitsimme aiheen, koska olemme molemmat työskennelleet lastensuojelun parissa ja omakohtaisesti huomanneet, että vaikka lastensuojelussa on alettu korostaa perhetyön merkitystä, jäävät sisarusuhteet usein lastensuojelun laitossijoituksissa liian vähälle huomiolle. Haluammekin perehtyä sisaruuteen ja tutkia, kuinka lastensuojelun asiakasperheiden sisarusuhteiden tukemista sijoitusprosessin aikana voitaisiin kehittää. Sisaruuden tutkimisen merkitystä, niin lastensuojelun laitossijoitusten osalta kuin ylipäätään, ei myöskään ole syytä aliarvioida, sillä sisarusuhteet ovat kuitenkin yleensä ihmisen elämän pisimpään kestäviä ihmissuhteita ja suurin osa lapsista kasvaa sisarusten kanssa. Esimerkiksi länsimaissa noin 80 prosentilla lapsista on sisaruksia (Rannikko 2008, 12).

Aihetta lähemmin tarkasteltuamme huomasimme, että aiempi tutkimus sisaruudesta ja sen tukemisesta lastensuojelussa painottuu perhehoitosijoituksiin.

Laitossijoitusten osuus kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista on kuitenkin merkittävä. Esimerkiksi Keski-Suomen alueella laitossijoitusten osuus kaikista sijoituksista on noin kolmannes (www.thl.fi Lastensuojelu 2011 Liitetaulukko 1). Se, että laitossijoitusten osalta on saatavilla hyvin niukasti tutkimustietoa sisarusuhteista ja niiden tukemisesta, vaikutti myös opinnäytetyömme aiheen valikoitumiseen ja tekee mielestämme aiheesta tutkimisen arvoisen.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tarjota lisätietoja ja mahdollisesti välineitä kokonaisvaltaisempaan lastensuojelutyöhön, joka ottaisi huomioon sijoitetun nuoren ja hänen vanhempiansa lisäksi myös nuoren sisarukset. Sisarusuhteiden tukemisen lisäksi opinnäytetyömme pyrkii tuomaan esille, miksi on tärkeää huomioida myös lastensuojeluperheiden muut sisarukset ja pitää heidät mukana prosessissa perheen kanssa asioita työstettäessä. Opinnäytetyömme tavoitteena on myös tarjota opinnäytetyöprosessiin osallistuvalla perheelle yhteinen, voimaannuttava kokemus. Opinnäytetyössämme selvitämme millainen on eri osapuolten käsitys nuorten sisarusuhteista, miten he kokevat nuoren lastensuojelun sijoitusprosessin

vaikuttavan sisaruuteen ja kuinka nuorten sisarussuhteita on tuettu sijoitusprosessin aikana.

Opinnäytetyön yhteistyökumppaniksemme saimme yksityisen lastensuojelun yksikön Keski-Suomen alueelta ja yhteyshenkilönämme toimi yksi yksikön johtajista. Opinnäytetyömme on tapaustutkimus, jonka laadullisen aineiston keräsimme haastatteluilla. Tutkimuksemme keskittyy yhden sisaruskatraan sisarussuhteisiin ja niiden tukemiseen. Rajasimme työmme tematiikan koskemaan vain laitossijoituksia, koska kuten edellä mainitsimme, perhehoitosijoitusten osalta aihetta on jo tutkittu melko kattavasti. Tapaustutkimuksemme kohteena on yksi kyseisen lastensuojeluyksikön asiakasperhe. Haastattelimme lasten äitiä, neljää lasta, perheterapeuttia ja kahta lastensuojeluyksikön työntekijää. Rajasimme työtämme myös siten, että käsittelemme opinnäytetyössämme kohdeperheen ihmissuhteista vain sisarussuhteita ja jätämme ulkopuolelle esimerkiksi nuorten suhteet vanhempiin.

Opinnäytetyömme taustateoria koostuu aihealueen keskeisistä käsitteistä, kuten lastensuojelu, lastensuojelun sijaishuolto, sisarukset ja sisarussuhteet. Sisaruuden tematiikkaan perehtyessämme hyödynsimme paljon Kati Hämäläisen ja Ulla Rannikon väitöskirjoja. Hämäläinen tutki vuonna 2012 julkaistussa väitöskirjassaan perhehoitoon sijoitettujen lasten kodilleen ja perhesuhteilleen antamia merkityksiä. Rannikon (2008) väitöskirja puolestaan on sisaruuden sosiaalistavaa merkitystä tutkiva aineistollinen ja teoreettinen triangulaatio. Perhehoitoon sijoitettujen lasten kokemuksia saamastaan tuesta on puolestaan tutkinut Marja-Riitta Saarela kymmenen teemahaastattelun aineistoon pohjautuvassa vuoden 2008 yhteiskuntapolitiikan pro gradu -työssään ”Sai niin kuin periaatteessa uuden lapsuuden”. Sisaruuden ja sijaissisaruuden näkökulmaa on huomioitu Karjalaisen ja Kuja-Halkolan (2011) opinnäytetyössä ”Se oli aina sellanen pikkuenkeli”. Heidän kvalitatiivinen tutkimuksensa käsittelee sijaisperheissä pitkään sijoitettuna olleiden nuorten kokemuksia sijaissisaruuden tasa- arvoisuudesta.

Opinnäytetyöstämme tulee olemaan hyötyä ainakin lastensuojelulaitosten työntekijöille heidän pyrkiessään kohtaamaan asiakasperheitä kokonaisvaltaisemmin. Lisäksi toivomme asiakasperheen hyötyvän opinnäytetyöstämme konkreettisesti nuorten herätessä ajattelemaan omia sisarusuhteitaan.

2 Sijaishuolto ja sisaruus

2.1 Lastensuojelu

Suomalainen lastensuojelu on muuttanut muotoaan aikojen saatossa. Varsinaisesti lastensuojelu syntyi 1800-luvun jälkipuoliskolla, mutta lastensuojeluaatteen juuret ulottuvat kauas historiaan, sillä aate pohjaa ihmisyhteisöjen taipumukseen huolehtia, hoitaa ja kasvattaa lapsia kollektiivisesti, sekä ihmisen luontaiseen tietoisuuteen siitä, että lapsi tarvitsee erityistä huolenpitoa. Perheiden ja niistä tehtyjen tulkintojen kannalta olennaisimmat kasvatusnäkökulmat lastensuojelun lähihistoriassa voidaan tiivistää seuraavasti: 1930-luvulla yhteiskunnan epäkelvoiksi määritämille vanhemmille ei annettu edes mahdollisuutta perheen perustamiseen, kun taas 1950–1960-luvun taitteessa alettiin äitisuhdetta huomioida vahvasti. 1970-luvulle tultaessa koko perhesysteemin toimivuutta ryhdyttiin tarkastelemaan, ja 1980-luvulla nostettiin esiin lapsi oikeuksia omaavana subjektina. (Hämäläinen 2012, 10, 13.)

Lastensuojelusta puhuttaessa on hyvä muistaa, että valtaosa suomalaisista lapsista ja nuorista voi varsin hyvin, ehkä jopa paremmin kuin yksikään aikaisempi sukupolvi. Samanaikaisesti maassamme on kuitenkin jatkuvasti kasvava joukko lapsia ja nuoria, joilla on elämässään yhä monimuotoisempia ongelmia. Nykytilannetta selittänee osaltaan lapsiperheiden taloudellisen tilanteen kehitys ja yhteiskunnallisen ilmapiirin muutos. 1990-luvun alusta lähtien lastensuojelun asiakasmäärät ovat olleet jatkuvassa nousussa. Lastensuojelun tarvetta kasvattavat tekijät ovat aivan yhtä moninaisia kuin lapsiperheiden ongelmatkin. Kuntapalvelujen, erityisesti lasten ja perheiden palvelujen, supistaminen 1990-luvulla ja kuntien talousongelmien jatkuminen 2000-luvulla nähdään usein yhtenä lastensuojelun asiakasmäärien nousua selittävänä tekijänä. Myös perheiden toimeentulovaikeuksilla on usein yhteys

lastensuojelun tarpeeseen, vaikkakaan se ei ole yksiselitteinen: kaikki köyhät perheet eivät tarvitse lastensuojelua, ja toisaalta myös rikkailla perheillä voi olla lastensuojelun tarve. Muita lastensuojelutarpeeseen yhdistettäviä tekijöitä ovat muun muassa vanhempien päihdeongelmat, lasten oma päihdeidenkäyttö, lapsen tai vanhemman mielenterveysongelmat ja perheväkivalta. Yksi aikaamme kuvaava lastensuojelun tarpeen kasvattaja on vanhempien avuttomuus kasvattajina. Lastensuojeluun joudutaan turvautumaan yhä useammin, koska lapsen arki on kaoottista, eivätkä vanhemmat kykene tarjoamaan turvaa antavia rutiineja. (Taskinen 2010, 7–9.)

Suomalaista lastensuojelua ohjaa ja määrittää lastensuojelulaki. Ensimmäinen lastensuojelulaki astui voimaan 17. tammikuuta 1936. Sittemmin sen kumosi 1. tammikuuta 1984 voimaan astunut lastensuojelulaki. Tätä lastensuojelulakia uudistettiin vuonna 2007; muutoksen taustalla olivat osaltaan Suomen ratifioimat ihmisoikeussopimukset. Nykymuotoinen lastensuojelulaki astui voimaan 1. tammikuuta 2008. Uusitun lastensuojelulain tavoitteena on siirtää lastensuojelun painopistettä ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon. Tämän lisäksi uusitulla lailla on pyritty tehostamaan kaikkien lastensuojelun osapuolten oikeusturvaa sekä lapsen ja vanhempien osallisuutta lastensuojeluprosessiin, lisäämään viranomaisten välistä yhteistyötä, täsmentämään kunnan velvollisuuksia lastensuojelussa ja kehittämään lastensuojelun menetelmiä ja toimintatapoja.

Nykyisessä lastensuojelulaissa lähdetään lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteesta, jonka mukaan lapsen etu on huomioitava kaikissa lasta koskevissa lastensuojelutoimenpiteissä, ja laissa konkretisoidaan lapsen edun arviointia. Ihmissuhteiden jatkuvuus on lapsen kannalta tärkeää, ja lastensuojelulain muutoksen myötä lakiin on nostettu uutena näkökulmana myös sisarusuhteiden merkitys. (Taskinen 2010, 11–14). Konkreettisesti tämä näkyy lastensuojelulain 10. luvun pykälässä 50, jossa todetaan, että sisarusuhteet on huomioitava sijaishuoltoapaikan valinnassa, ja pykälässä 54, jossa todetaan, että sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus tavata ja pitää yhteyttä sisaruksiinsa.

Sisarussuhteiden ylläpitämiseen ottaa kantaa myös lastensuojelun käsikirja (2012) muistuttaessaan nuoren oikeudesta tavata läheisiään sijoituksen aikana. Tämä koskee niin nuorien kuin aikuistenkin kanssa olemassa olevia positiivisia ihmissuhteita nuoren elämässä. Sosiaalialan työntekijöillä ja nuoren kanssa työskentelevillä ammattihenkilöillä on vastuu tukea nuoren terveellisiä ihmissuhteita ja etenkin suhteita sisaruksien kanssa. Jos muut sisarukset asuvat vanhempiensa kanssa, on huolehdittava siitä, että lapsi voi säännöllisesti tavata sisaruksiaan. Sisarusten tapaamisia tulisi tukea, vaikka nuoren suhteet esimerkiksi biologisiin vanhempiin olisi katkaistu niiden haitallisuuden vuoksi. Myöskään lapsen ikä ei saa olla esteenä yhteydenpidon laajuutta arvioitaessa. (Lapsen oikeudet sijaishuollossa 2012.)

Läheisneuvonpito on yksi uusi menetelmä toteuttaa lastensuojelulain 31. ja 32. pykälää lapsen asioissa pidettävästä neuvottelusta tai läheisverkoston kartoittamisesta. Sen lähtökohta on lapsi- ja perhelähtöisyydessä ja lapsen ja hänen läheistensä kuulemisessa ja tukiverkoston kartoittamisessa. Läheisverkoston kartoittaminen on osa lastensuojelua eri vaiheissa lastensuojelun asiakkuutta. Tämä läheisten ja sukulaisten kartoitus on tehtävä kun lapsi ollaan mahdollisesti sijoittamassa kodin ulkopuolelle avohuollon toimenpiteenä tai huostaanottoa valmistellessa. Myös kiireellisissä sijoituksissa läheisverkosto tulisi selvittää, jos se on lapsen turvallisuuden kannalta mahdollista. Läheisneuvonpidossa laadittu suunnitelma voi toimia avohuollon, sijaishuollon tai jälkihuollon asiakassuunnitelmana. Lapsen läheisillä voi olla tärkeä rooli lapsen tukemisessa sijoituksen aikana. *”Lapsen oman perheen lisäksi sukulaisilla ja muilla läheisillä voi olla voimavaroja lapsen tukemiseksi ja halua tukea lasta ja hänen perhettään.”* (Heino 2013.)

Läheisneuvonpidossa on lapsen ammatillisen ja sosiaalisen lähiverkoston lisäksi paikalla ulkopuolinen koollekutsuja, jonka pääsiallinen tehtävä on tukea lapsen osallisuutta prosessissa. Itse prosessi koostuu kolmesta eri päävaiheesta. Läheisneuvonpidon ensimmäisessä vaiheessa kaikki osapuolet kertovat omasta roolistaan lapsen elämässä ja esittävät omat näkemyksensä lapsen tilanteensa. Myös auttajatahot ja viranomaiset jakavat näkemyksensä lapselle ja perheelle. Tämän jälkeen lapsi ja hänen läheisensä jäävät keskenään ja luonnostelevat yhdessä jatkoa varten tarkemman

suunnitelman, jonka on tarkoitus tukea lasta ja perhettä. Perheen laatima suunnitelma esitetään ja hyväksytetään lopuksi sosiaalityöntekijällä. Suunnitelmaa ja sen toteutumista on tarkoitus seurata läpi asiakkuuden.

(Family Group Conferencing in Cornwall 2008.)

2.2 Lastensuojelulain mukaiset sijoitukset

Lastensuojelulain tarkoituksena on erityisesti turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 1§). Mikäli lapsen etu sitä vaatii, voidaan lapsi tämän lain mukaisesti sijoittaa erilleen perheestään joko lyhyt- tai pitkäaikaisesti.

Lastensuojelulain mukaisia sijoituksia ovat sijoitus avohuollon tukitoimena, kiireellinen sijoitus ja huostaanotto.

Avohuollon sijoitus tarkoittaa arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa, johon vaaditaan huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Avohuollon sijoituksen edellytyksenä on, että sijoitus on tarpeellinen lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi tai lapsen kuntouttamiseksi. Avohuollon sijoitus voidaan tehdä myös, mikäli lapsen huoltaja tai hänestä vastuussa oleva henkilö on sairauden tai muun syyn vuoksi väliaikaisesti kyvytön huolehtimaan lapsesta. (Lastensuojelulaki 37§.) Kuten muutkin avohuollon tukitoimet, myös avohuollon sijoitus perustuu vapaaehtoisuuteen. Se tulee järjestää asiakassuunnitelman mukaisesti ja sijoituksesta päätettäessä sille on määriteltävä tavoitteet ja arvioitu kesto. Avohuollon sijoituksen jatkamisen tarpeesta ja edellytyksistä on tehtävä arviointi kolmen kuukauden välein, ja sen yhteydessä selvitetään myös mahdollinen huostaanoton tarve. Lapsen huoltajilla myös säilyvät kaikki huoltajan oikeudet avohuollon sijoituksen ajan, eli he voivat esimerkiksi halutessaan vaatia avohuollon sijoituksen välitöntä lopettamista, jolloin lapsi palaa huoltajille välittömästi. Muutoin lapsi palaa huoltajansa luokse avohuollon sijoituksen päätyttyä. (Taskinen 2010, 72–74.)

Lapsi voidaan lastensuojelulain mukaisesti sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon, mikäli hän on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen

sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. Kiireellinen sijoitus voidaan tehdä enintään 30 päiväksi. Sitä voidaan kuitenkin erillispäätöksellä jatkaa toiset 30 päivää, mikäli tarvittavista lastensuojelutoimenpiteistä ei pystytä päättämään tai jos välttämättömiä lisäselvityksiä ei saada ensimmäisten 30 päivän aikana, tai jos jatkopäätös on muutoin lapsen edun mukainen. Toisin kuin avohuollon sijoituksessa, kiireellisessä sijoituksessa sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on kiireellisen sijoituksen tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa oikeus päättää lapsen asioista sijoituksen aikana. (Lastensuojelulaki 38§.) Käytännössä kiireellisen sijoituksen perusteita ovat esimerkiksi huoltajien väliaikainen kykenemättömyys lapsen hoitoon päihtymystilan vuoksi, akuutti väkivaltatilanne perheessä, lapsen pahoinpitely, epäily siitä, että lapsi aiotaan piilottaa tai viedä luvatta pois maasta sekä lapsen itsensä vakava päihdeillä oireilu tai aggressiivinen tai itsetuhoinen käytös. Äkillinen omasta perheestä eroon joutuminen on kuitenkin aina lapselle haitallista, joten kiireelliset sijoitukset mukaan lukien kaikkia sijoituksia pitäisikin mahdollisuuksien mukaan valmistella yhteistyössä lapsen ja hänen perheensä kanssa. Kiireellinen sijoitus voidaan myös purkaa ennen 30 päivän määräaikaa ja lapsi voi palata kotiinsa, mikäli kiireelliseen sijoitukseen johtanut tilanne on rauhoittunut tai perheen tilanne voidaan turvata avohuollon tukitoimien avulla. (Taskinen 2010, 76–78.)

Mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä, tai mikäli lapsi itse vaarantaa terveyttään tai kehitystään päihde- tai kriminaalikäyttäytymisellä tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellä, on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuolto. Huostaanottoon voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet on todettu riittämättömiksi tai ne eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia ja huostaanoton ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 40§.)

Huostaanotto on lastensuojelun toimenpiteenä todella vahva interventio perheeseen, ja sen on todettu muuttavan lasten kotia ja perhesuhteita. Kun lapsi on otettu huostaan, oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, huolenpidosta ja valvonnasta sekä opetuksesta ja terveydenhuollosta on

sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä. Huostaanotto ei kuitenkaan koskaan ole lopullinen, vaan on voimassa toistaiseksi, ja lapsen mahdollisuutta palata biologisten vanhempiensa luokse pyritään arvioimaan säännöllisesti huostaanoton aikana. (Lastensuojelulaki 45§, 47§.) Huostaanotto on aina sekä lapsen, lapsen perheen että työntekijöiden kannalta vakava oikeusturvakysymys, koska huostaanotolla puututaan lapsen ja perheen itsemääräämisoikeuteen. Yksittäiset huostaanottotapahtumat nousevatkin toisinaan herkästi julkisuuteen ja värittävät mielipiteitä lastensuojelusta. (Taskinen 2010, 84.)

Sijoituksen laadusta riippumatta huoltajien ja lapsen mielipide pyritään aina selvittämään päätöstä tehdessä. Mikäli selvittämisestä aiheutuva käsittelyn viivästyminen aiheuttaa haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle, voidaan selvitys kuitenkin jättää tekemättä kiireellisesti sijoitettaessa (Lastensuojelulaki 39 a §). Sijoituspaikka ei ole sidonnainen sijoituksen laatuun, vaikkakin nykytrendin mukaan huostaan otettuja pyritään sijoittamaan pääasiassa perhehoitoon.

2.3 Sijaishuolto

Huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83§:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoitoa ja kasvatusta kodin ulkopuolella kutsutaan sijaishuolloksi, ja se voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen edun mukaisella tavalla. Laitoshuoltoa järjestetään kuitenkin vasta, jos lapsen sijaishuoltoa perhehoidon muodossa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti. Sijaishuoltopaikkaa valitessa tulee sijoittavan viranomaisen kiinnittää huomiota lapsen tarpeisiin, huostaanoton perusteisiin sekä hoidon jatkuvuuteen, ja mahdollisuuksien mukaan tulee myös huomioida lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen, ja lain mukaan lapselle onkin turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, turvalliset ja jatkuvat ihmissuhteet. Sijoituspaikan etäisyys ei saa olla este yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin, ja sijaishuoltopaikan onkin yhdessä sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen kanssa tuettava ja edistettävä lapsen vanhempien, sisarusten ja muiden lapselle läheisten

henkilöiden yhteydenpitoa lapsen kanssa. Lapsella on oikeus vanhempiansa, sisarustensa ja muiden hänelle läheisten henkilöiden tapaamiseen vastaanottamalla vieraita sijaishuoltopaikassa tai vierailemalla heidän luonaan sijaishuoltopaikan ulkopuolella. Tämän lisäksi lapsella on oikeus pitää edellä mainittuihin yhteyttä puhelimitse tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai muita luottamuksellisia viestejä ja lähetyksiä. (Lastensuojelulaki 49§, 50§ ja 54§.)

Sijaishuolto sisältää kolme vaihetta, jotka ovat sijoitus, hoito ja kasvatusta sekä jälkihuolto, ja sille on olemassa lapsen näkökulmasta luodut valtakunnalliset kriteerit. Sijoitusvaiheen kriteereitä ovat tiedon kerääminen lapsen tarpeista ja tilanteesta, sijaishuoltopaikasta kertovan tiedon välittäminen lasta sijoittavalle taholle, ja sen selvittäminen, pystyykö sijaishuoltopaikka vastamaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Hoidon ja kasvatuksen kriteereitä ovat hyvä hoito, kasvatusta, kuntoutusta lapsen edun mukaisesti, turvallisuus, mahdollisuus luottamukselliseen vuorovaikutukseen ja myönteiset ihmissuhteet. Jälkihuollon kriteereihin taas kuuluu lapsen seuraavaan elämäntilanteeseen siirtymisen turvaaminen suunnitelmallisesti ja selvitys siitä, kuinka lapsen sijoitusprosessi on onnistunut. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 21–40.)

Sijaishuolto voi siis tapahtua perhehoitona yksityiskodissa, ammatillisena perhekotihoitona tai laitoshuoltona. Perhehoidolla yksityiskodissa tarkoitetaan sitä, että kunta tekee perhehoitajan kanssa sopimuksen lapsen hoidosta, ja perhehoitaja hoitaa ja kasvattaa lasta kodissaan. Perhehoitaja ei tarvitse ammatillista tutkintoa, mutta sosiaalitoimi on velvoitettu tukemaan perhehoitajia kasvatustehtävässä ja järjestämään heille valmennusta ja koulutusta, jonka lisäksi kunnan on sovittava perhehoitajan kanssa lapsen hoidosta maksettavasta palkkiosta ja korvauksista. Sijaiskodissa voidaan samanaikaisesti hoitaa ja kasvattaa perhehoitajan taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset mukaan lukien enintään neljää lasta, mutta tästä voidaan poiketa, mikäli hoidossa on sisaruksia. (Taskinen 2010, 127)

Ammatillisen perhekodin palvelut puolestaan perustuvat sopimukseen tai hallintopäätökseen. Ammatillisella perhekodilla tulee olla yksityisten

sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain mukainen lupa, henkilöstön lukumäärän tulee olla palveluiden tarpeeseen ja lasten lukumäärään nähden riittävä ja henkilöstöllä tulee olla soveltuva koulutus, esimerkiksi ammattitutkinto. Lisäksi ammatillisen perhekodin tulee olla olosuhteiltaan hoidolle, kasvatukselle ja muulle huolenpidolle sopiva. (Taskinen 2010, 128.)

Laitoshuolto puolestaan tarkoittaa sitä, että lapsi sijoitetaan lastenkotiin, nuorisokotiin, koulukotiin tai muuhun näihin rinnastettavaan lastensuojelulaitokseen. Lastensuojelulaitoksissa on tarvittaessa mahdollisuus käyttää lastensuojelulain mukaisia rajoittamistoimenpiteitä, jotka puolestaan edellyttävät asianmukaista koulutusta laitoksen henkilökunnalta.

Lastensuojelulaitoksessa tulee olla tehtävään soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittanut johtaja ja sijoitettujen lasten ja nuorten hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävästi sosiaalihuollon ammatillista henkilöstöä, joiden kelpoisuusvaatimuksissa on huomioitava kyseisen lastensuojelulaitoksen toiminnan luonne sekä lasten ja nuorten erityistarpeet. Lastensuojelulaitoksen asuinyksikössä saa olla samanaikaisesti hoidossa enintään seitsemän lasta tai nuorta. (Taskinen 2010, 128–129.)

Lapsen edun mukaisen sijaishuoltopaikan valinta lienee yksi lastensuojeluviranomaisten haastavimmista tehtävistä. Vaikka perhehoito on etenkin huostaan otettujen lasten kohdalla ensisijainen sijoitusmuoto, on myös laitoshuollolla tärkeä paikka lastensuojelun kentässä. Kähkönen (1991, 43) on todennut seuraavaa: *”Keskusteltaessa lastensuojelun sijaishoidosta asetetaan laitoshuolto ja perhehoito usein vastakkain. Vastakkainasettelu on kuitenkin hedelmätön, sillä molemmilla sijoitusmuodoilla on puolensa. Perhesijoituksella pystytään parhaimmissa tapauksissa turvaamaan lapselle kasvuympäristöksi koti jatkuvine ja turvallisine ihmissuhteineen. Laitoshoidossa sitä vastoin on yhteydenpidon lapsen ja hänen perheensä ja sukulaistensa välillä havaittu olevan helpompaa kuin perhesijoituksen aikana. Sijoitusmuotoja tulisikin arvioida ensisijaisesti sijoitettavan lapsen tai nuoren tarpeet huomioon ottaen.”*

Vaikka lastensuojelulakia onkin täsmennetty ja lapsen yhteydenpitoa biologiseen perheeseen pyritty täten helpottamaan, voidaan yllä olevaa Kähkösen 90-luvun alussa esittämää ajatusta sijoitettavan lapsen tarpeiden huomioimisesta sijoituspaikkaa valitessa pitää edelleen relevanttina.

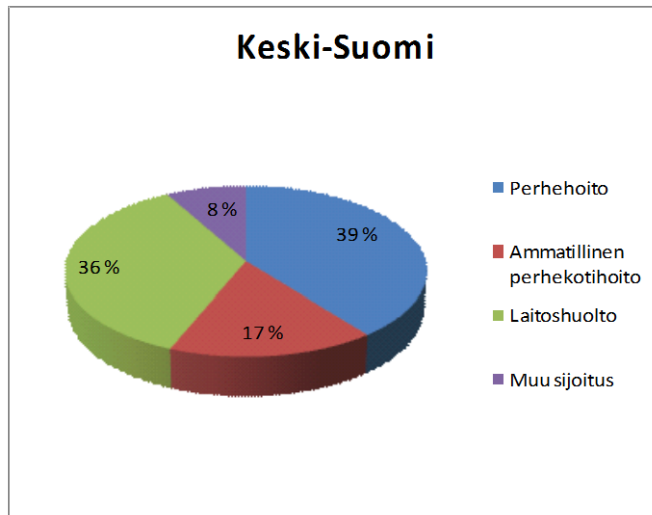
Lasta sijoitettaessa tulisi aina miettiä, kuinka sijaishuolto paikan toimintatavat tukevat kyseistä lasta (Taskinen 2010, 125). Nyrkkisääntönä voidaankin pitää, että perhehoito sopii parhaiten pienille lapsille, ja sellaisille nuorille joiden kehityksessä ei ole havaittu erityisiä poikkeamia, kun taas perhehoitoon liian vaikeahoitoiset lapset ja nuoret sijoitetaan usein ammatilliseen perhekotihoitoon, lastensuojelulaitoksiin puolestaan sijoitetaan vaikeahoitoisia ja henkilökunnan erityisosaamista vaativia lapsia ja nuoria. (Taskinen 2010, 127–129).

Seuraava taulukko ja kaaviokuvat havainnollistavat, kuinka kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret ovat sijaishuollossa jakautuneet eri sijoitusmuotoihin.

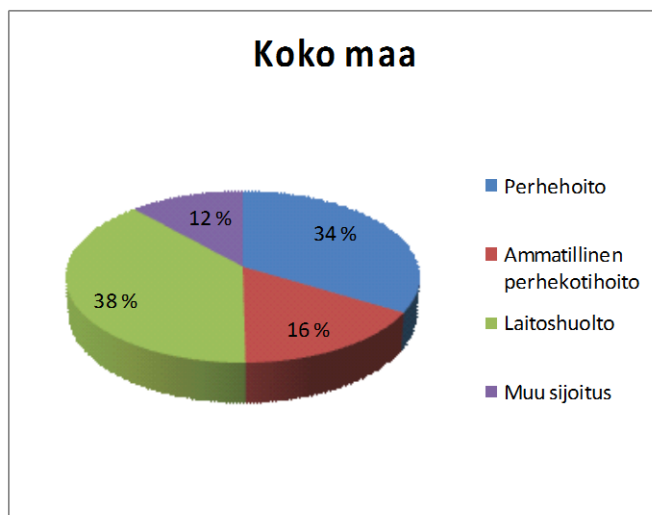
Taulukko 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuonna 2011 (www.thl.fi Lastensuojelu 2011 Liitetaulukko 1).

	Koko maa	Keski-Suomi
Yhteensä	17409	1008
Perhehoito	5840	398
Ammatillinen perhekotihoito	2825	168
Laitoshuolto	6699	361
Muu sijoitus	2045	81

Seuraavat kuviot havainnollistavat käytettyjen sijoitusmuotojen prosentuaalisia osuuksia koko maan ja Keski-Suomen osalta. Ammatillisen perhekotihoiton osuus on Keski-Suomessa likimäärin maanlaajuisella tasolla. Huomionarvoista on kuitenkin, että perhehoito on Keski-Suomessa jo ohittanut laitoshuollon käytetyimpänä sijaishuollon sijoitusmuotona, kun taas maanlaajuisesti laitossijoitukset ovat vielä toistaiseksi hieman perhehoitoa yleisempiä.

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuonna 2011: Keski-Suomi (www.thl.fi Lastensuojelu 2011 Liitetaulukko 1).

Kuvio 2. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuonna 2011: Koko maa (www.thl.fi Lastensuojelu 2011 Liitetaulukko 1).

2.4 Sisaruus

”Sisarussuhteet ovat yleensä ihmisen elämän pisimpään kestäviä ihmissuhteita. Sisarussuhde nähdäänkin ihmisen elämänkaaren aikana toiseksi tärkeimpänä ihmissuhteena lapsi-vanhempi -suhteen jälkeen” (Karjalainen & Kuja- Halkola 2011, 14).

Sisarusten väliset suhteet ovat siis usein kaikkein pitkäaikaisimpia ihmissuhteita, pidempiä kuin suhde omiin vanhempiin, puolisoon tai lapsiin. Sisarussuhteessa osapuolet jakavat yhteisen taustan ja kokemukset suhteellisen pitkältä ajalta erilaisista intresseistä, mieltymyksistä, konflikteista tai muista ristiriitaisista seikoista huolimatta (Rannikko 2008, 12). Lapset kokevat keskinäiset suhteensa paljon merkittävämpinä kuin aikuiset ja osaavat tiedostaa sellaisia puhumattomia asenteita ja rakenteita sisarustensa ja ystäviensä välisessä kanssakäymisessä, joista vanhemmilla ei välttämättä ole aavistustakaan (Kaulio, Svennevig 2006, 11).

Sisarussuhteilla on lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta aivan erityinen ja erilainen merkitys kuin lapsen suhteella vanhempiinsa (Rannikko 2008, 33). Sisarusten väliset suhteet poikkeavat lapsi-vanhempi-suhteesta myös siinä, että ne ovat keskimäärin tasa-arvoisempia, ja vaikka lapset ja nuoret pääsääntöisesti kokevat saavansa sisarussuhteista keskinäistä tukea, turvaa ja jatkuvuutta, sisarusten välisissä suhteissa esiintyy myös ihmissuhteiden tunneskaala koko laajuudessaan (Lapsuus ja kasvu ympäristöt 2006, 247). Tämä käy ilmi myös M. Saarelan (2008, 22) pro gradu -tutkielmasta, jossa hän tutkii perhehoitoon sijoitettujen nuorten kokemuksia saamastaan tuesta ja toteaa seuraavaa: *”Sisarukset ovat lapselle usein vanhempien jälkeen tärkeimpiä henkilöitä elämässä. Sisarus voi toimia yhtäläillä roolimallina ja apuna kuin uskottuna ja ystäväinä. Sisaruksia voi yhdistää toisistaan huolehtiminen. Usein heidän välilleen liittyy riitelyä ja kilpailua. Jossain tapauksissa, etenkin kun ikäerot ovat pieniä, yhteinen kasvatus ja elämänhistoria voi yhdistää ja luoda vahvat siteet sisarussuhteille”*. Kun Lasten ääni näkyväksi – Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina Jyväskylässä -tutkimuksessa 52 % viides- ja seitsemäsluokkalaisista vastaajista ilmoitti pitävänsä sisaruksiaan itselleen erittäin tärkeinä ja 37 % melko

tärkeinä (Willamo, Väyrynen 2001, 48), on Saarelan ajatukseen sisaruudesta yhtenä merkittävimmistä ihmissuhteista helppo yhtyä.

Sosiaalitieteissä on laajalti tunnustettu sisarusten merkitys lasten varhaisessa kehityksessä, ja lähes samanikäisen sisaruksen merkitys voi olla merkittävä lapsen sosioemotionaaliossa kasvussa (Rannikko 2008, 32, 35). Brittiläisten kasvatusalan asiantuntijoiden Parkerin ja Stimpsonin mukaan sisarusten keskinäiset siteet muovaavat lapsuuden ohella myös sitä, millaisia aikuisia heistä varttuu. Kasvun ja kehityksen kannalta tärkeinä varhaislapsuuden vuosina sisarukset viettävät usein huomattavasti enemmän aikaa keskenään kuin kenenkään muun kanssa, ja tapa, jolla sisarukset leikkivät, riitelevät ja suhtautuvat toisiinsa on sidoksissa heidän muihin ihmissuhteisiinsa koko loppuelämän. Sisarusten suhtautuminen toisiinsa vaikuttaa myös käsitykseen, joka heille muodostuu itsestään ja muista, ja voi ohjata jopa myöhemmän perhe-elämän suuntaa. (Parker & Stimpson 2002, 12–13.)

Verisiteiden merkityksellisyyttä lapsille tutkinut Hämäläinen (2012) päätyi myös siihen tulokseen, että verisiteisiin perustuvat suhteet ovat lapselle tavalla tai toisella merkittäviä. Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen -tutkimuksessaan hän toteaa, että verisiteistä muodostuva perhe on sijoitetuillekin lapsille oma ja oikea perhe, jota ikävöidään. Haastatellut lapset pitivät omien juuriensa tuntemista ja yhteydenpitoa verisukulaisiinsa erittäin tärkeänä ja toivoivat lisää yhteydenpitoa biologisiin perheenjäseniinsä. Tapauksissa, joissa lapsen suhde biologisiin vanhempiin oli etäinen, suhde biologisiin sisaruksiin koettiin ensisijaiseksi, mahdollisesti koska sisarusten kautta saattoi näissä tapauksissa olla helpompi lähestyä omia juuriaan. Toisaalta biologisen sisaruuden merkityksestä kertoo myös se, että lapset pitivät biologisia sisarussuhteita ensisijaisina myös niissä tapauksissa, joissa suhteet sisaruksiin olivat huostaanoton tai sijoituksen myötä katkenneet tai yhteydenpito oli jäänyt suhteellisen vähäiseksi. (Hämäläinen 2012, 122–133.)

Taskisen (2010, 29) mukaan sisarusten kriisitilanteissa toisiltaan saama tuki voi olla tavallistakin merkittävämpää. Mikäli ajatellaan, että lastensuojelulain mukaisen sijo-

tuksen tarve lähtee useimmiten kriisitilanteesta, olisi erityisen tärkeää, että sisarusten keskinäinen yhteydenpito jatkuisi katkeamattomana. Lastensuojelulaki takaakin lapselle oikeuden luoda ja säilyttää yhteys vanhempiinsa, sisaruksiinsa ja muihin läheisiin ihmisiin.

Sisarussuhde on tasapainoilua hoivaamisen ja konfliktien välillä ja se voi tarjota lapselle mahdollisuuden oppia ymmärtämään muiden ihmisten tunteita ja näkemyksiä, ratkaisemaan ongelmatilanteita, hallitsemaan vihan tunteita ja myös huolehtimaan toisista ihmisistä (Rannikko 2008, 12). Sisarussuhteilla on merkitystä myös moraalisien arvojen kehittymisen kannalta, sillä vaikka perheen ja suvun jäsenet eivät enää nyky-yhteiskunnassa ole toisistaan aineellisesti riippuvaisia kuten aiemmin, ei keskinäinen psykologinen ja tunteenomainen riippuvuus ole vähentynyt. Monilapsisissa perheissä sisarusten välinen vuorovaikutus tarjoaakin sellaisia virikkeitä, jotka edistävät lasten moraaliarviointien kehitystä pakottamalla lapsia tarkastelemaan asioita toisten näkökulmasta (Lapsuus ja kasvuympäristöt, 243, 249). Sisaruksilta lapsi oppii mm. omistamiseen, jakamiseen ja oikeudenmukaisuuteen liittyviä sosiaalisia sääntöjä, ja suurperheissä lasten on jopa todettu oppivan erottamaan valheen aikaisemmin kuin vain yhden sisaruksen kanssa kasvaneiden lasten (Rannikko 2008, 33).

2.5 Ikä- ja sukupuolierojen merkitys sisarussuhteessa

Joidenkin tutkimusten mukaan 2–4 vuoden ikäero saattaa olla sisarussuhteen hyödyllisyyden ja tasapainoisuuden kannalta optimaalinen. Jos ikäeroa sen sijaan on yli kuusi vuotta, sisarusten on havaittu leikkivän vähemmän yhdessä. Sisarusten ikäero määrittää myös lapsen sosiaalista toimintaa, sillä mitä enemmän ikäeroa sisaruksilla on, sitä tiiviimmin he luovat kodin ulkopuolisia kumppanuussuhteita omilla tahoillaan. (Rannikko 2008, 35.)

Usein ajatellaan, että sisarusten ikäeron ollessa suuri sisarussuhteen vuorovaikutus muodostuu enemmän lapsi-aikuis-suhteen kaltaiseksi, kun taas ikäeron ollessa pieni vuorovaikutus muodostuu toverisuhteen kaltaiseksi. Tutkimustulosten mukaan suurenkin ikäeron sisarusten keskinäinen sosiaalinen vuorovaikutus on kuitenkin läheisempi ja ”lapsenomaisempi” kuin tyypillisessä lapsen ja aikuisen

vuorovaikutuksessa. Suurella ikäerolla voi olla yhteys myös älykkyyden ja suoriutumisen kehittymisen vahvistumiseen. Eri-ikäiset sisarukset ovat sosiaalisia toimijoita suhteessa toisiinsa: vanhempi sisarus tarjoaa nuoremmalle tarkan kuvauksen ympäröivästä yhteisöstä ja vastaavasti saa nuoremmalta sisarukselta mahdollisuuden harjoittaa sosiaalisia kykyjään. Vanhemmat sisarukset ovat nuoremmille sisaruksilleen usein tärkeitä myös emotionaalisen tuen lähteinä. (Rannikko 2008, 42–43.)

Sukupuolella on myös suuri merkitys sosiaalisen kehityksen kannalta. Poikien on todettu leikkivän usein joukossa ja nauttivan liikkumisesta ja toiminnasta, kun tytöt ohjautuvat useammin leikkimään pareittain, pitävät tunteita ja ihmissuhteita tärkeinä ja viestivät enemmän non-verbaalisesti. Sukupuolella on merkitystä myös sisarusten välisissä suhteissa, sillä samaa sukupuolta edustavien sisarusten käyttäytymisen toisiaan kohtaan on havaittu olevan lämpimämpää kuin eri sukupuolta olevien sisarusten. Lisäksi siskosten välillä on havaittu sisarussuhteissa jonkin verran enemmän prososiaalista käytöstä, empatiaa ja johtamiseen tähtäävää käyttäytymistä kun veljesten välillä. Samaa sukupuolta olevat sisarukset kuitenkin myös ajautuvat eri sukupuolta olevia sisarusia useammin kilpailutilanteisiin ja suoriin konflikteihin samankaltaisista intresseistä johtuen. (Rannikko 2008, 40–41.)

Yleensä ikäeron merkitys muuttuu konkreettisesti sisarusten varttuessa. Vanhemmalla sisaruksella on voinut olla lapsuudessa esimerkiksi tietynlainen auktoriteettiasema nuorempaa kohtaan, joka murenee sisarusten varttuessa ja tasavertaistuu. Kuitenkin vielä kouluiässä ikä- ja sukupuolierot voivat vaikuttaa merkittävästi sisarussuhteisiin. (Rannikko 2008, 45). Lapset itse kokevat, että lämpimimmät ja läheisimmät sisarussuhteet muodostuvat silloin, kun sisarukset ovat samaa sukupuolta ja heidän välillään on mahdollisimman vähän ikäeroa (Furman ym. 1989, 167–169).

3 Tutkimuksen toteuttaminen

Opinnäytetyömme on tapaustutkimus, jonka laadullisen aineiston keräsimme haastatteluilla. Tutkimuksemme keskittyy yhden sisaruskatraan sisarussuhteisiin ja niiden tukemiseen. Käsittelemme sisaruutta ja sen tukemista lisäksi lasten äidin, perheen perheterapeutin ja kahden lastensuojeluyksikössä työskentelevän työntekijän näkökulmasta.

Tapaustutkimuksen perinteinen tarkoitus on syventyä lähemmin yhteen tai useampaan tapaukseen. Tätä tapausta tai tapauksia tutkimuksen on tarkoitus määrittää ja analysoida läpi tutkimusprosessin. (Eriksson & Koistinen 2005, 13.) Tapaustutkimuksen taito -kirjassa (2007, 9) todetaankin, että *”Tapaustutkimus on perusteellinen ja tarkka kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Tapaustutkimus ei ole niinkään menetelmä tai metodi, vaan tapa tehdä tutkimusta tai tutkimusstrategia, johon voi kuulua eri tutkimusmenetelmiä.”* Käsittelemme työssämme laajempaa teemaa sisaruudesta ja sen tukemisesta yhden perheen ja heidän tilanteensa ja kokemustensa kautta. Voidaan sanoa, että opinnäytetyömme ”tapauksena” ovat yhden lastensuojelun asiakasperheen sisarukset ja heidän keskinäiset suhteensa.

Eriksson ja Koistinen (2005, 13–14) mainitsevat tiettyjä ehtoja, jotka täytyessään tukevat tapaustutkimuksen valitsemista omaksi lähestymistavaksi tutkimuksessa. Näistä useampi täyttyy tutkimuksemme kohdalla. Kysymykset, jotka alkavat *mitä*, *miten* ja *miksi* ovat keskeisessä roolissa tutkimuskysymyksissämme ja meillä opinnäytteen tekijöinä on vain vähän kontrollia tutkimuksen tuloksiin, sillä tutkimus perustuu pitkälti haastateltavien omiin kokemuksiin ja näkemyksiin sisaruudesta ja sen tukemisesta.

Kuten jo aiemmin totesimme, aiheemme valikoitumiseen vaikutti vahvasti se, että sisaruuden tukemisesta laitossijoituksissa ei ole vielä paljoakaan tutkimustietoa. Tämä aiemman tutkimuksen vähäisyys on ominaista monelle tapaustutkimukselle, kuten myös tutkimuskohteen ajankohtaisuus. Tapaustutkimusta tekevän on tärkeää erottaa toisistaan tutkimuksen kohde ja tapaus (Tapaustutkimuksen taito 2007, 10).

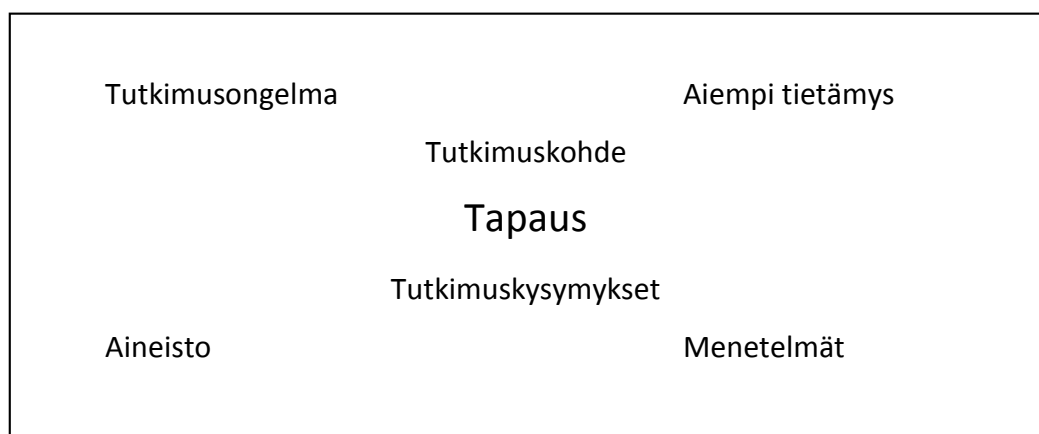
Ensimmäinen viittaa asiaan, jota tapaus pyrkii avaamaan. Opinnäytetyömme tapauksena toimii yhden lastensuojeluperheen sisaruskatras, mutta tutkimuksen kohteena, eli asiana, jota pyrimme avaamaan ja johon pyrimme tuottamaan lisäinformaatiota, ovat sisarussuhteet ja niiden tukeminen lastensuojelun laitossijoituksessa.

Erikssonin ja Koistisen (2005) mukaan tapaustutkimukset voidaan jakaa kolmeen päätyyppiin, joita ovat itsessään arvokas tapaustutkimus, välineellinen tapaustutkimus ja kollektiivinen tapaustutkimus. Itsessään arvokasta tapaustutkimusta määrittää tutkijan erityinen kiinnostus tiettyyn tapaukseen, jota hän haluaa ymmärtää kaikkine yksityiskohtineen. Tällaisessa tapaustutkimuksessa tutkija on myös usein kiinnostunut tutkimukseen osallistuneiden eri asioille antamista merkityksistä ja tavoista jäsentää maailmaa. Silloin, kun tapaus on kiinnostava yleisten teemojen tai teoreettisen kehittelyn kannalta ja sen kautta yritetään ymmärtää jotain muuta kuin vain kyseistä tapausta, on kyseessä välineellinen tapaustutkimus. Kollektiivinen tapaustutkimus puolestaan muodostuu useista tapauksista, ja siinä on olennaista tapausten välinen rinnasteisuus. (Eriksson & Koistinen 2005, 18–19.) Työssämme on elementtejä itsessään arvokkaasta tapaustutkimuksesta, sillä olemme kiinnostuneita haastateltavien sisaruudelle antamista merkityksistä. Opinnäytteemme vastaa kuitenkin eniten välineellistä tapaustutkimusta, sillä lähestymme teemaa sisarussuhteet ja niiden tukeminen, ja avaamme sitä yhden tapauksen kautta. Tapaus, johon keskitymme opinnäytetyössämme, on valittu ensisijaisesti aiheen ja tutkimuskysymysten pohjalta.

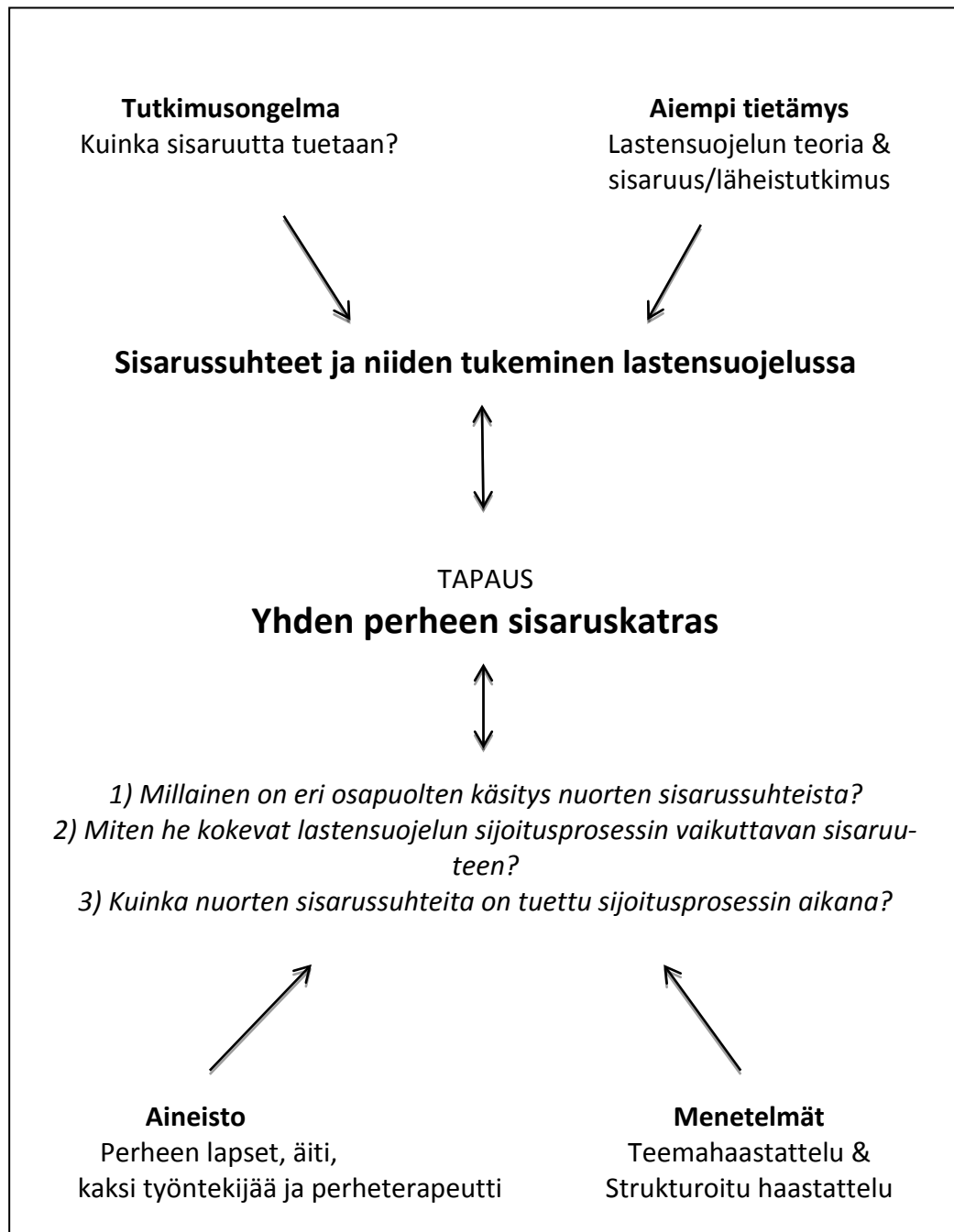
Tapaustutkimuksen tyypit voidaan jakaa myös tapauksen mukaisella jaottelulla: kriittinen, äärimmäinen, ainutlaatuinen, tyypillinen, paljastava, tulevaisuudesta kertova ja pitkittäisotokseen perustuva tapaus. Tällä jaottelulla opinnäytetyömme kohteena oleva tapaus, eli perheen sisarusket ja heidän kokemuksensa, voidaan katsoa tyypilliseksi tapaukseksi. Tyypillinen tapaus on sellainen, että tilanne, asia tai prosessi, jota tutkitaan, oletetaan tutkittavilta seikoiltaan keskimääräiseksi. Tyypillinen tapaus eroaa ainutlaatuisesta siinä, että ainutlaatuisessa tapauksessa keskitytään johonkin tai joihinkin yksittäisiin asioihin, jotka ainutlaatuisuudessaan

tekevät aiheesta tutkimisen arvoisen, esimerkiksi tietyt kliinisen psykologian harvinaiset toimintahäiriöt. Tyypillisessä tapauksessa tutkittava tilanne, asia tai prosessi oletetaan tutkittavilta seikoiltaan keskimääräiseksi. (Tapaustutkimuksen taito 2007, 32.) Täysin tyypillistä tapausta lienee mahdotonta määrittellä, mutta vaikka tutkimuksemme kohteena oleva lapsiperhe ja sen sisarukset ovat sinänsä ainutlaatuinen yksikkö, voidaan sen tutkittavien seikkojen, kuten sisarusten keskinäisen vuorovaikutuksen ja lastensuojelun sijoituksen vaikutusten kannalta olettaa edustavan suhteellisen tyypillistä lastensuojelun asiakasperhettä.

Tapauksen konteksti ja tapahtumaympäristö ovat myös olennainen osa tapaustutkimusta, koska ne ovat vuorovaikutuksessa tutkittavaan tapaukseen. (Eriksson & Koistinen 2005, 16–17). Haastateltujen sisarusten suoraan kontekstiin kuuluvat muun muassa oma koti, perhe, koulu, ystävät, sukulaiset, sijoituspaikan työntekijät ja perheterapeutti. Keskeisimpiä tapahtumaympäristöjä ovat kahden lapsen sijoituspaikka, perheen koti ja koulu. Tämän vuoksi on perusteltua haastatella myös lasten elämänpiirin kuuluvia ihmisiä. Valitsimme muiksi haastateltaviksi äidin, perhetyöntekijän ja kaksi sijoituspaikan työntekijää. Heidät on valittu haastateltaviksi tutkimuskysymystemme kannalta keskeisten rooliensa vuoksi, sillä kaikki neljä ovat seuranneet sisarusten vuorovaikutusta ja heidän on ollut mahdollista havainnoida läheltä lastensuojeluyksikköön sijoittamisen vaikutuksia sisarusten keskinäisiin suhteisiin.

Kuvio 3. Tapaustutkimuksen viitekehys

Kuvio 4. Tutkimusasetelma

Opinnäytetyömme ei täytä kaikkia tapaustutkimukselle ominaisia piirteitä, koska tapaustutkimukselle on tyypillistä, että sen tiedon- ja aineistonkeruussa käytetään useita erilaisia menetelmiä. Tutkimuksemme aineisto kerättiin pelkästään haastatteluilla. Alkuperäisen suunnitelman mukaan tarkoituksemme oli haastatella

perheen lapsia kahdesti, alku- ja loppukesästä. Näiden haastattelujen välille olimme suunnitelleet lapsille tehtäviä, kuten verkostokartan tai sukupuun tekemistä. Näitä tehtäviä olisimme sitten käyneet läpi lasten kanssa toisella haastattelukerralla ja saaneet täydentävää aineistoa tutkimukseemme. Kaksiosaisen haastattelun toteuttaminen osoittautui kuitenkin tutkimushenkilöidemme kohdalla mahdottomaksi, joten aineistomme koostuu vain yksittäisistä haastatteluista. Opinnäytetyömme vastaa kuitenkin monilta osin tapaustutkimusta, sillä se keskittyy käsittelemään laajempaa aihetta yhden tapauksen kautta. Avaamme siis sisaruutta ja sen tukemista syventymällä yhteen sisaruskatraaseen moniäänisesti.

3.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme aiheeksi valikoituivat sisarussuhteet ja niiden tukeminen, koska olemme molemmat tehneet töitä lastensuojelun parissa ja omakohtaisesti huomanneet, että sisarussuhteet voivat saada lastensuojelun laitossijoituksissa vähän huomiota. Koska sisarussuhteet ovat kuitenkin yleensä ihmisen elämän pisimpään kestäviä ihmissuhteita ja uudistetussa lastensuojelulaissa painotetaan sijoitettujen lasten läheissuhteiden merkitystä, halusimme kiinnittää opinnäytetyöllämme lastensuojelun ammattilaisten huomion sisarusten välisiin suhteisiin. Yhteistyökumppaniksemme valikoitui yksityinen lastensuojelulaitos, jonka henkilöstö osoitti kiinnostusta aiheitamme kohtaan.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tarjota lisätietoja ja mahdollisesti välineitä kokonaisvaltaisempaan lastensuojelutyöhön, joka ottaisi huomioon sijoitetun nuoren ja hänen vanhempiansa lisäksi myös nuoren sisarukset. Sisarussuhteiden tukemisen lisäksi opinnäytetyömme pyrkii tuomaan esille, miksi on tärkeää huomioida lastensuojeluperheiden sijoitettujen lasten ohella myös kotona asuvat sisarukset ja pitää heidät mukana prosessia perheen kanssa asioita työstäessä. Opinnäytetyömme yhtenä tavoitteena oli, että opinnäytetyöprosessiin osallistuvan perheen jäsenet saavat jäsentää ajatuksiaan sisaruudesta, jolloin koko perheelle avautuu mahdollisuus yhteiseen, voimaannuttavaan kokemukseen. Tutkimuskysymyksissämme eri osapuolilla tarkoitamme lasten äitiä, perheen neljää lasta, perheterapeuttia ja lastensuojelulaitoksen työntekijöitä.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millainen on eri osapuolten käsitys nuorten sisarussuhteista?*
- 2) Miten eri osapuolet kokevat lastensuojelun sijoitusprosessin vaikuttavan sisaruuteen?*
- 3) Kuinka nuorten sisarussuhteita on tuettu sijoitusprosessin aikana?*

3.2 Aineiston kerääminen

Tutkimuksemme aineiston keräsimme kesän 2013 aikana. Haastateltavia henkilöitä tutkimuksessamme oli yhteensä kahdeksan. Nämä henkilöt olivat lasten äiti, neljä lasta, perheterapeutti ja kaksi sijoituspaikan työntekijää. Haastattelimme jokaista henkilöä erikseen.

Haastateltava perhe valikoitui sijoituspaikan asiakasperheistä yhteistyössä perheterapeutin kanssa. Keskusteltuamme perheterapeutin kanssa valitsimme kyseisen perheen, koska perheestä kaksi lasta on sijoitettuna samaan lastensuojelulaitokseen, kaksi täysi-ikäistä sisarusta asuvat jo omissa kodeissaan ja nuorin sisarus asuu kotona äidin kanssa. Pidimme tutkimuksemme kannalta mielenkiintoisena ja tarkoituksenmukaisena sitä, että sisarukset ovat eri-ikäisiä, heistä kaksi asuu lastensuojelulaitoksessa, yksi kotona äidin luona ja kaksi omillaan. Nämä seikat myös osaltaan mahdollistavat erilaisia näkökulmia lasten henkilökohtaisiin käsityksiin ja näkemyksiin omasta sisaruudestaan.

Opinnäytetyömme kohdeperheen kaksi lasta ovat sijoitettuna yksityiseen lastensuojelulaitokseen Keski-Suomen alueella. Yksikkö on seitsemänpaikkainen, ja työskenteily painottuu huostaan otettujen lasten pitkäaikaisiin sijoituksiin. Työn painopisteitä ovat vuorovaikutus, arjen toimivuus ja tasapaino, koulunkäynnin mahdollistaminen ja perhetyö.

Aluksi lähestyimme perhettä saatekirjeellä (Liite 1), jossa kerroimme itsestämme, opinnäytetyön tarkoituksesta ja heidän roolistaan siinä. Yhteyshenkilömme kautta

saimme tiedon perheen äidin ja neljän lapsen alustavasta suostumuksesta haastatteluihin ja sovimme haastatteluajankohdan siten, että se sopi kaikille osapuolille. Yhteyshenkilömme toimi linkkinä meidän ja perheen välillä ja oli ennen haastattelujen aloittamista paikalla luomassa luottamuksellista ja turvallista ilmapiiriä.

Lasten isää ei haastateltu eikä häntä informoitu tutkimuksesta, koska hän ei ole ollut perheen elämässä mukana viime vuosina eikä myöskään ole ottanut osaa-perhetyöhön ja yhteisiin tapaamisiin. Perheen vanhinta lasta ei haastateltu hänen oman elämäntilanteensa vuoksi.

Lasten äidin ja lasten haastattelut toteutettiin 19.6.2013 heidän kotonaan. Haastatelimme jokaista yksitellen. Tuomi ja Sarajärvi (2012, 73) korostavat, että haastateltavan on tärkeä tietää, mitä aihetta haastattelu käsittelee. Tätä ajatusta huomioiden kävimme ennen haastattelutilanteen alkua kunkin haastateltavan kanssa läpi haastattelurungon ja sen keskeisimmät teemat. Lisäksi kerroimme haastateltaville, että mihinkään kysymykseen ei ole pakko vastata ja että haastattelutilanteessa voi missä vaiheessa tahansa pitää tauon tai haastattelun voi lopettaa. Kerroimme haastateltaville myös, että arviomme haastattelun kestosta on 15–30 minuuttia. Lisäksi pyysimme kaikilta haastateltavilta perheenjäseniltä kirjalliset suostumukset haastatteluihin. Lopulta suoritimme itse haastattelun, joka tapahtui siten, että esitimme kysymyksiä haastattelurungon mukaisessa järjestyksessä, jonka jälkeen haastateltava sai käyttää haluamansa ajan miettimiseen ja vastaamiseen. Haastattelujen loppuun kysyimme haastateltavilta, nousiko heillä mieleen mitään kysymyksiä tai haluavatko he kertoa vielä jotain haastatteluteemojen puitteissa.

Perheterapeutin haastattelu toteutettiin 10.7.2013 hänen toimistollaan. Yksityisen lastensuojeluyksikön kahta työntekijää haastatelimme erikseen, ensimmäistä 12.8.2013 ja toista 19.9.2013. Nämä haastattelut toteutettiin samalla tavoin kuin perheen haastattelut. Koska he edustavat opinnäytetyömme toimeksiantajaa, kirjallisia suostumuksia haastatteluihin ei tarvittu. Lastensuojeluyksikön työntekijöistä valitsimme haastateltaviksi kaksi työntekijää, jotka ovat työskennelleet pitkään haastatte-

luun osallistuneiden sijoitettujen lasten kanssa ja ovat siten perillä heidän taustoit-
taan ja sisarussuhteistaan.

Kaikki haastattelut toteutettiin kahden haastattelijan voimin, lukuun ottamatta jäl-
kimmäistä lastensuojeluyksikön työntekijän haastattelua, johon pääsi osallistumaan
vain toinen haastattelija. Nauhoitimme haastattelut sanelukoneelle, josta litteroim-
me haastatteluaineiston kirjalliseen muotoon. Sanelukonetta käytimme, jotta haas-
tattelutilanne olisi helppo ja luonteva. Litteroitua aineistoa saimme haastatteluista
yhteensä noin 35 sivua. Litteroimme aineiston Microsoft Word -ohjelmalla, calibri-
fontilla, koolla 12 ja rivivälillä 1.

3.3 Haastattelut aineistonkeruumenetelmänä

Vastauksia opinnäytetyössämme esittämiimme kysymyksiin on vaikea löytää kirjalli-
suudesta, joten aineistoa oli aiheellista lähteä hakemaan suoraan lähteeltä: kysyä
asiaa lapsilta ja nuorilta, joita aihe koskee. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 35) kuvaavat
haastattelujen suunnittelua ja toteuttamista aikaa vaativana mutta palkitsevana itse
aiheelle ja sen käsittelylle. Näytimme suunnittelemamme haastattelurungot opinnäy-
tetyömme ohjaajille ja lastensuojelulaitoksen yhteyshenkilöllemme ja muokkasimme
niitä useampaan kertaan saamamme palautteen perusteella ennen haastattelutilan-
teita.

Eriksson ja Koistinen (2005, 13) pitävät tapaustutkimukselle ominaisena laadullista
aineistoa. Olemme keränneet laadullisen aineistomme yksilöhaastatteluilla neljällä
eri haastattelukerralla. Päädyimme suullisiin, nauhoitettaviin haastatteluhiin, sillä
lomakemuotoinen kysely avoimine kysymyksineen voisi kuitenkin jättää vastaukset
pintapuolisiksi, eikä anna mielestämme tarpeeksi tilaa nuorten omien kokemusten
kertomiselle.

Etenkin lasten kohdalla myös väärinymmärrykset lomakekyselyssä ovat mahdollisia
iän ja kehitystason vuoksi. Suullinen haastattelutilanne voi olla lomaketta parempi
vaihtoehto lasten kohdalla myös heidän lukutaitonsa ja ymmärtämisensä tason pe-
rusteella. Nauhoitetun haastattelun etuna on sen joustavuus haastattelutilanteessa.

Sen aikana on mahdollista toistaa kysytyjä asioita, avata lisää joitain mahdollisesti hankalia aiheita ja selventää niitä tarvittaessa haastateltavalle. Se luo haastatteluun keskustelunomaisen asetelman. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 73.)

3.3.1 Teemahaastattelu

Sisarusten ja perheen äidin haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina haastatteluina eli teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa kaikkien haastateltavien kanssa käsitellään samoja teemoja, mutta kysymysten muoto ja järjestys eivät ole lukkoon lyötyjä (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47). Tutkimuksemme haastattelurungoissa pääteemoja olivat lasten (Liite 3.) kohdalla taustatiedot, sisarussuhteet, sijoitusprosessin vaikutukset sisarussuhteisiin ja sosiaalinen tuki. Äidin haastattelun (Liite 4.) kohdalla teemat olivat samat kuin lasten haastatteluissa, mutta lisäksi käsitelimme vanhemman roolia sisaruuden tukemisessa. Haastattelurunkoihin kirjoitimme pääteemojen alle alakäsitteisiin liittyviä alustavia kysymyksiä. Näitä kysymyksiä pystyimme haastattelutilanteessa esittämään sellaisenaan tai tarvittaessa muokkaamaan haastattelun edetessä. Ne kuitenkin toimivat haastattelutilanteissa ohjaavina elementteinä ja muistutuksina pääteeman eri osa-alueista.

Teemahaastattelussa korostuvat haastateltavan ihmisen omat tulkinnat ja kokemukset asioista. Olennaista on se, mitä merkityksiä vastaaja antaa tutkimuksen käsittelemälle aiheelle. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 75.) Teemahaastattelun teemat pohjautuvat opinnäytetyömme viitekehykseen ja tutkimuskysymyksiin. Teemahaastattelu tuo lomakehaastattelua paremmin lasten äänen kuuluviin ja luo lisää tilaa heidän kokemuksilleen. Siinä on myös huomioitu paremmin haastattelutilanteen vuorovaikutuksellinen puoli. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48.)

Perheterapeutin (Liite 5.) ja lastensuojeluyksikön työntekijöiden (Liite 6.) haastattelut on toteutettu enemmän lomakehaastattelumuotoisina. Kysymykset ja niiden esittämisjärjestys on jo etukäteen muotoiltu tarkemmin (Hirsjärvi & Hurme 2009, 44). Nämä haastattelut jakautuvat kahteen eri osioon: yleisiin ja asiakasperhettä koskeviin kysymyksiin. Yleisissä kysymyksissä käsiteltiin haastateltavan työtä, käsityksiä sisarudesta yleisellä tasolla, sisarussuhteiden tukemista ja sen kehittämistä. Asiakas-

perhe-osiossa sisaruutta ja sen tukemista käsiteltiin läheisemmin tutkimuksemme tapauksen kautta.

3.3.2 Lasten haastattelemine

Tavoitteena lapsen kvalitatiivisessa haastattelussa on ymmärtää, kuinka lapsi jäsentää omaa maailmaansa sekä sen tapahtumia ja omaa toimintaansa. Lasten iän vuoksi haastattelu tapahtuu aina niin sanotusti ”kolmiosuhteessa”. Meidän tutkimuksen tekijöiden ja haastateltavien lasten lisäksi mukana kuvassa ovat myös vanhemmat. Alakäisyyden vuoksi lapsen tutkimukseen osallistumiseen vaikuttaa lapsen suostumuksen lisäksi myös vanhempien suostumus. (Alasuutari 2005, 147, 162.)

Lapsia haastateltaessa tulee kiinnittää erityistä huomioita haastattelun olosuhteisiin ja haastattelutilanteeseen. Suoritimme haastattelut lapselle luonnollisessa ympäristössä, heidän kotonaan keittiönpöydän ääressä. Muut perheenjäsenet olivat eri puolella taloa haastattelutilanteen aikana, jottei heillä olisi häiritsevää vaikutusta haastateltavaan lapseen. Fyysisten tekijöiden lisäksi lapsen haastattelemine vaatii herkkyyttä. Lapsi huomaa herkästi, jos aikuinen ei ole aidosti kiinnostunut tai ei kuuntele kunnolla, mitä lapsella on sanottavana (Hirsjärvi & Hurme 2009, 130–133).

Lasten haastattelun toteuttaminen vaatii joustavuutta eri tavalla kuin aikuisten. Teoria tulee huomioida yhtäläillä haastattelun sisällössä kuin muissakin haastatteluissa, mutta lasten kohdalla tulee ottaa huomion samalla lapsen kuvaukset asioista ja haastateltavan puheentaso. Haastattelun edetessä teemoista tulisi puhua lapsen haastattelussa tuottamalla sanoilla ja ilmauksilla. Lapsen tuottamalla kielellä asioista puhuminen mahdollistaa laadullisempaa aineistoa ja parantaa lapsen ymmärrystä käsiteltävistä asioista. Näillä keinoilla voidaan pyrkiä hälventämään haastattelussa vallitsevaa lapsi-aikuisasetelmaa, eli vuorovaikutuksellista tilannetta, jossa aikuinen haastattelija tahtomattaankin vaikuttaa lapseen ja hänen vastauksiinsa haastattelussa. Tulee kuitenkin muistaa, että lapsi-aikuisasetelmaa ei pysty koskaan kokonaan haastattelutilanteesta häivyttämään, sillä aikuisen haastattelijan läsnäolo vaikuttaa aina jollain tasolla lapsen vastauksiin. (Alasuutari 2005, 149, 152–154.)

Jälkikäteen katsottuna olisimme voineet jättää vielä enemmän tilaa lapsen äänelle ja vastauksille haastatteluissa. Haastattelutilanne lasten kanssa vaatii kuitenkin herkkyyttä (Alasuutari 2005, 162), joten välillä on haasteellista tietää, kuinka toimia ja jatkaa haastattelutilannetta eteenpäin. Vaatii paljon harjoitusta tietää, milloin kysyä teemasta lisää tai pyytää tarkennusta, ja milloin jatkaa teemasta eteenpäin seuraavaan, jos esimerkiksi kyseinen kohta ahdistaa haastateltavaa lasta tai tuottaa tälle vaivaantuneen olon.

3.4 Sisällönanalyysi

Analysoimme litteroidun haastatteluaineistomme teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Eriksson ja Koistinen (2005, 38, 145) pitävät tätä tutkimuksen vaihetta koko prosessin haastavimpana osiona. Aineiston käsittelyyn ja analysointiin kuuluu useita eri vaiheita, joissa aineistoa käsitellään ja jaotellaan riippuen lähestymistavasta. Keinoja tähän on lukuisia, mutta yleisesti analyysiin kuuluu kolme olennaista kohtaa: aineiston kuvailu, luokittelu ja yhdistely (Hirsjärvi & Hurme 2009, 145). Tapaustutkimukselle yleisiä keinoja analyysin aloittamiseen ovat luokittelut, kategorisoinnit, tyyppittelyt ja teemoittelut (Eriksson & Koistinen 2005, 39).

Analysoinnin aluksi on poimittava haastatteluista olennainen sisältö. Tämän voi tehdä esimerkiksi haastattelun teemojen kautta. Aineistoa voidaan luokitella vaikka tutkimusongelmien kautta, tai luokittelu voi olla löydettävissä materiaalista (Hirsjärvi & Hurme 2009, 142, 148.) Sisällön analysoimisessa etsitään haastattelumateriaalin tekstistä nousevia laajempia merkityksiä. Analyysi tehdään aineiston pohjalta, mutta vuoropuhelussa teorian kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 108–112, 117.) Teimme opinnäytetyössämme teoriaohjaavan sisällönanalyysin. Siihen kuuluu pelkistäminen, jossa aineistosta nostetaan tutkimukselle keskeinen tieto esille. Sitä seuraa ryhmittely, jossa oleellisista asioista poimitaan ja havaitaan samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Lopuksi aineisto abstrahoidaan yhdessä teorian kanssa, jossa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Teoria ja aineisto siis ovat vuoropuhelussa analyysissämme.

Ohjenuora sisällönanalyysiin:

1. Tutkijan tulee päättää, mikä hänen aineistossansa on kiinnostavaa ja luottaa päätökseensä.
2. Sen jälkeen aineisto tulee käydä läpi merkiten keskeiset asiat, jotka sisältyvät tutkijan valitsemaan kiinnostukseen.
3. Muu jää pois.
4. Merkityt asiat aineistosta tulee kerätä yhteen ja niitä on tarkoitus luokitella, teemoitella tai tyypitellä.
5. Viimeisenä tutkijan on tehtävä yhteenveto saamistaan tuloksista.

(Tuomi & Sarajärvi 2012, 92.)

Aloitimme haastattelumateriaalin ryhmittelyn ja analysoinnin tutkimuskysymyksiemme ja haastattelurunkojemme teemojen kautta. Teimme tämän teemoittelun merkitsemällä tulostettuihin litteroituihin teksteihin erilaisilla koodeilla kohdat, jotka käsittelivät samoja asioita. Esimerkiksi koodasimme V-kirjaimella kaikki kohdat, joissa haastatteluissa käsiteltiin sijoituksen vaikutuksia sisarussuhteisiin. Tämän koodaamisen jälkeen keräsimme yhteen kaikki toisiinsa liittyvät kohdat aineistosta, jonka jälkeen osa aineistosta karsiutui pois. Tämän jälkeen pystyimme paremmin aloittamaan opinnäytetyöllemme keskeisen aineiston jäsentelyyn.

Tämä tapa mahdollisti sen, että teemoista oli mahdollista löytää yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia eri haastateltavien välillä ja se helpotti myös keskeisten tulosten nousemista esiin laajasta aineistosta.

3.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

3.5.1 Luotettavuus

Luotettavuus tutkimuksemme kohdalla tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että opinnäytetyömme lukija pystyisi toteuttamaan tutkimuksemme samalla tavalla toisen tapauksen kohdalla. Laadullisessa tapaustutkimuksessa luotettavuuden mittarina ei voi pitää sitä, että toistettaessa tutkimus päädyttäisiin samoihin tuloksiin vaan sitä, että

tutkimus ja sen vaiheet on avattu lukijalle totuudenmukaisesti ja kattavasti. (Vrt. Hirsjärvi, Hurme & Sajavaara 2007, 226–227.)

Olemme pyrkineet pitämään huolta luotettavuudesta läpi opinnäytetyöprosessin. Litteroidessamme haastatteluaineistoja suullisesta muodosta kirjalliseksi tekstiksi, kirjoitimme kuullun puheen totuudenmukaisesti. Litteroidusta tekstistä on poistettu osa täytesanoista, mutta etenkin lasten ja äidin haastattelujen kohdalla kiinnitimme erityistä huomiota haastateltavan oman kielen ja ilmaisun säilyttämiseen. (Vrt. Hirsjärvi & Hurme 2009, 185.)

Tutkimuksemme luotettavuutta lisää mielestämme se, että toteutimme opinnäytetyömme kahdella tekijällä. Tämä tutkijatriangulaatio on vaikuttanut mielestämme etenkin analysointivaiheen ja tulosten luotettavuuteen. Opinnäytetyössämme on siis ollut koko prosessin ja eri vaiheiden ajan kaksi tulkitsijaa, havainnoijaa ja analysoijaa. (Vrt. Tuomi & Sarajärvi 2012, 144.)

3.5.2 Hyvä eettinen käytäntö

Ihmisiä tutkittaessa tulee huomioida tutkimuksen eettisyys monipuolisesti ja harkinnalla. Ihmistutkimuksen lisäksi opinnäytetyömme käsittelee lastensuojelun asiakkaita ja alaikäisiä lapsia, joten meidän on täytynyt monessa eri vaiheessa pohtia valintojemme eettistä puolta.

Eettisesti kantavan tutkimuksen ohjeistus perustuu kolmeen eri osaan, joita ovat hyvä tieteellinen käytäntö, hyvän käytännön loukkaukset ja tutkijan oikeusturva (Hirvonen 2006, 31–33). Keskitymme avaamaan etenkin hyvää tieteellistä käytäntöä oman tutkimuksemme kohdalla. Tuomi ja Sarajärvi (2012, 127–129) pitävät eettisesti kantavana tutkimisena huolellisesti tehtyä ja avointa tutkimusta. Tutkimuksen eettisten periaatteiden miettiminen lähtee jo aiheen valinnasta; on esimerkiksi turhaa ja eettisesti arveluttavaa tehdä tutkimusta sellaisesta aiheesta, jota on jo aiemmin tutkittu paljon. Aiheen tulisi olla tarpeellinen ja pyrkiä kehittämiseen. Hyvä tutkimusetiikka koskee myös tutkimuksen kirjoittamispuolta. Eettisesti on hyvä, että opinnäytetyö on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu oikein ja yksityiskohtaisesti. Se tarkoittaa muun

muassa kunnollista viittaamista käytettyihin lähteisiin ja aiemmin saatuihin tutkimustuloksiin. (Mts. 129, 144.)

On eettisesti kantavaa tehdä tutkimusta, josta on hyötyä. (Holmila 2005, 18.) Lastensuojelutyön kehittämisen näkökulmasta sekä perheen ja muiden lastensuojeluperheiden hyötynäkökulmasta opinnäytetyömme pyrkii osaltaan mahdollistamaan sisarusuhteiden vahvistamista ja näiden suhteiden kattavampaa huomioimista lastensuojelussa. Latvalan ja Vanhanen- Nuutisen (2001, 39) mukaan tutkimuksessa on eettisesti tärkeää huomioida haastateltavien vapaaehtoisuus, heidän henkilöllisyytensä suojaaminen ja luottamuksellisuus. Olennaista on myös se, että tutkimuksella ei tule aiheuttaa vahinkoa haastateltaville. Tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä tulee olla suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Unescon Sosiaalisten muutosten hallintaohjelman (MOST- ohjelman) eettisissä ohjeissa neuvotaan, että tutkimukseen osallistuvalla tulisi selvittää tutkimuksen konteksti, tarkoitus, luonne, menetelmät, menettelytavat ja mahdolliset rahoittajat. Opinnäytetyössämme yllämainitut seikat on otettu huomioon, joten tutkimuksemme voidaan katsoa olevan eettisesti kantavaa ja hyviä tutkimuseettisiä tapoja sekä ohjeita noudattavaa. (Mäkelä 2005, 8.)

Jo tutkimusprosessin alkuvaiheessa tutkimuksen tekijän tulee kiinnittää huomiota tutkimuksen eettisiin puoliin, mahdollisiin julkaisemisen rajoituksiin ja tutkittavien tietosuojaan (Eriksson & Koistinen 2005, 48). Opinnäytetyömme aiheen vuoksi oli jo alusta alkaen selvää, että tutkimuksessamme tulee tarkoin huolehtia siihen osallistuvien tunnistamattomuudesta ja pohtia tarkasti, miten kirjoitamme raporttimme totuudenmukaisesti, mutta suojellen tutkimukseen osallistuneiden yksityisyyttä.

Sosiaalitutkimuksen piirissä tutkittavien suojeleminen vahingolta yksilötasolla on ennen muuta tietosuojakysymys (Mäkelä 2005, 13). Valmis opinnäytetyömme on muokattu niin, että kyseessä oleva lastensuojelulaitos ja tutkittava perhe eivät ole tunnistettavissa. Tämä on tehty perheen yksityisyyden suojan vuoksi. Lisäksi aineistosta on häivytetty pois haastateltujen perheenjäsenten nimet, iät, sukupuolet ja asuinpaikka. Kuula (2006, 124–125) pitää tätä eettisesti tärkeimpänä huomioitavana asiana opinnäytetyössä. Hän nostaa esiin sen tosiasian, että suorien tunnistetietojen, kuten ni-

men ja osoitteen lisäksi, on myös lukuisia epäsuoria tunnistetietoja, joista perhe voidaan tunnistaa (Mts. 128–129). Näiden epäsuorien tunnistetietojen huomioimisen vuoksi annoimme opinnäytetyömme tutkimukseen osallistuneelle perheelle kommentoitavaksi ja hyväksyttäväksi. Tällä tavoin huomioimme myös osallistuneiden itsemääräämisoikeuden.

Lastensuojelu ja sen prosessit voivat olla monelle perheelle arka asia. Jätimme tutkimuksessamme myös varsinaisen sijoitusprosessin ja siihen johtaneet tapahtumat käsittelemättä, koska koimme ne sekä mahdollisesti tietosuojaa loukkaaviksi että tutkimuksemme kannalta vähemmän relevanteiksi. Sijoitusprosessia tosin sivuamme kysyessämme haastatelluilta sen vaikutuksista sisaruuteen, mutta haastattelukysymykset on muotoiltu niin, että tutkittavien ei tarvitse kertoa itse prosessista vaan he voivat vapaasti pohtia sen vaikutuksia pelkästään sisaruuden osalta.

3.5.3 Eettisyys lasta haastatellessa

Kuten aiemmin totesimme, hyötylähtöisen tutkimuksen tekeminen on eettisesti kantavaa. Lapsiin kohdistuvan tutkimuksen kohdalla tulisi etenkin kiinnittää huomioita siihen, mitä mahdollisia hyötyjä ja haittoja tutkimuksella on lapsille ja heidän perheelleen. (Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka 2010, 72–73.) Jo aiheemme valinnassa pyrimme huomioimaan tutkimuksen mahdolliset vaikutukset haastateltaviin lapsiin. Tutkimuksemme lähtee myönteisen ja lasta tukevan aiheen kautta, ja yhteishenkilömme avustuksella pyrimme valitsemaan haastateltavan perheen sen mukaan, ettei aihe ole liian arka perheen lapsille.

Lapsia haastateltaessa tulee erityisesti kiinnittää huomiota eettisiin kysymyksiin. Lapsilla tulee olla riittävä ymmärrys tutkimuksesta, sen luonteesta ja heidän roolistaan siinä. Lapsille ei tulisi jäädä epäselväksi, missä hän on ollut mukana ja mikä hänen tarkoituksensa on ollut osana tutkimusta. Alaikäinen lapsi itse ei voi ilmoittautua vapaaehtoiseksi tutkimukseen, vaan tutkijalla tulee olla myös vanhempien hyväksyntä, jotta tutkimus olisi eettisesti kantavaa. Vanhemmat voivat antaa suostumuksen oman lapsensa haastatteluun tilanteessa, jossa vanhemmille on annettu kattavasti tietoa tutkimuksesta ja todennettu, että tutkimuksesta ei aiheudu harmia tai vahin-

koa lapselle. (Childhood and Youth Studies 2007, 142.) Myös Hirsjärvi ja Hurme (2000, 66–67) toteavat, että haastateltavien ja heidän vanhempiansa suostumus on eettisesti tärkeää haastattelun toteutuksen kannalta. Suomessa ei kuitenkaan ole lainsäädäntöä, jossa yleispätevästi todettaisiin, kenellä on oikeus päättää lapsen osallistumisesta tutkimukseen (Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka 2010, 33). Tämän vuoksi yleiset eettiset ohjenuorat ja oma harkinta ovat todella tärkeitä, kun tutkimuksessa haastatellaan lapsia.

Itse haastattelutilanteessa tutkijan tulisi pyrkiä poistamaan lapsen ja aikuisen eroja. Tämä tapahtuu sopeuttamalla omaa toimintaansa mahdollisimman paljon lapsen kaltaiseksi. Tämä koskee lapsen käyttämää kieltä ja hänen tapansa kokea ympäristöään. Lapsen ja aikuisen vastakkainasettelun ja heidän keskinäisten valtasuhteidensa pohtimisen sijaan tulisi lapsi ja aikuinen nähdä rinnakkain kulkijoina. Lapsen tulisi olla yhtä arvokkaana subjektina tutkimuksessa. (Mts. 36, 95, 102.) Tämä tulisi huomioida, jotta lapsen ääni tulisi tutkimuksessa kuuluviin mahdollisimman aidosti, eikä lapsi pyrkisi esimerkiksi vastaamaan kysymyksiin vastauksilla, joita odottaa haastattelijan toivovan.

Aiemmin lapsia ei pidetty luotettavina tiedonlähteinä, mutta nykyisin omia heidän kokemuksiaan on alettu arvostaa enemmän. Lapset ovat yhtäläillä sosiaalisia toimijoita kuin aikuiset. (Strandell 2005, 31–33.) Kun lapsi on osa tutkimusta, tulee häntä yhtäaikaaisesti arvostaa ja pitää tasavertaisena aikuisten kanssa ja samalla pyrkiä herkästi huomioimaan lapsen ikä ja kehitystaso sekä toisaalta pyrkiä etenemään tutkimuksessa lapsen ehdoilla.

4 Tutkimustulokset

4.1 Taustatietoja haastateltavista

Haastateltavan asiakasperheen jäsenten osalta aloitimme haastattelun yleisillä kysymyksillä, joiden kautta pyrimme selvittämään ketä perheeseen kuuluu, missä he asuvat ja millaisena he kokevat oman perheensä. Yleisillä kysymyksillä aloittaminen

oli tarpeellista myös siksi, että saimme haastattelutilanteen luontevasti käyntiin ennen kuin siirryimme haastateltavien kannalta mahdollisesti enemmän tunteita herättäviin kysymyksiin sisaruudesta ja lastensuojelun sijoituksen vaikutuksesta heidän keskinäisiin suhteisiinsa. Haastattelu on hyvä aloittaa helpommilla ja haastateltavalle tutuilla kysymyksillä, jotta hän saa kokemuksia osaamisesta ja varmuus haastattelutilanteessa kasvaa. Tätä huoneen lämmittämistä sanotaan ns. suppilotekniikaksi (Hirsjärvi & Hurme 2008, 107).

Haastateltavaan perheeseen kuuluu viisi lasta, äiti ja isä. Perheen vanhin (Le) ja toiseksi vanhin (L1) lapsi, joka on lapsuudessaan ollut sijoitettuna lastensuojeluyksikköön, ovat jo täysi-ikäisiä ja asuvat itsenäisesti omissa kodeissaan. Alaikäisistä sisaruksista kaksi yläkouluikäistä (L2 ja L3) lasta asuvat lastensuojeluyksikössä, johon heidät molemmat sijoitettiin vuonna 2009. Toinen lapsista (L3) on kuitenkin sijoituksen aikana asunut pidempiä jaksoja kotona. Nuorin perheenjäsen on alakouluikäinen (L4), joka asuu äitinsä kanssa kotona. Isä puolestaan asuu muualla. Heistä haastatteluihin osallistuivat kaikki, paitsi vanhin lapsi (Le) ja lasten isä.

Kaikki perheen lapset puhuivat vanhemmistaan äitinä ja isänä tai isinä, eivät heidän nimillään. Kaikki puhuivat myös omista sisaruksistaan sisarussuhteen kautta iso- tai pikkuveljinä/siskoina, sillä poikkeuksella, että yksi nuori (L3) puhui sisaruksistaan heidän etunimillään.

Lastensuojeluyksikön työntekijöiltä kysimme haastattelun aluksi heidän työnkuvastaan ja työhistoriastaan kyseisen perheen kanssa. Toinen sijoituspaikan työntekijöistä (ST1) on toiminut paikassa ohjaajana neljä vuotta. Hän kertoo omaavansa erityisosaamista kiintymyssuhdehäiriöisten lasten kanssa työskentelystä. Perheen kanssa hän on työskennellyt koko tämän ajan, ja on toisen sijoitetun nuoren omana aikuisena tällä hetkellä. Ohjaajan työnkuvaan kuuluvat hänen näkemyksensä mukaan kaikki lasten arkeen kuuluvat asiat. Toinen sijoituspaikan työntekijä (ST2) on ollut kyseisessä yksikössä töissä noin 3,5 vuotta ja on myös työskennellyt tämän ajan perheen kanssa. Hänen näkemyksensä työstä on samankaltainen:

Työnkuvaan kuuluu lasten arjessa eläminen. Ihan kaikki päivittäiset asiat mitä nyt kuuluu lapsen arkeen aamusta iltaan. (ST2)

Lisäksi haastattelimme perheen kanssa työskentelevää perheterapeuttia (PT). Perheterapeuttina hän toimii eri yksiköiden asiakasperheissä joko yksikön työntekijän työparina tai itsenäisesti. Hän on ollut yrityksessä töissä seitsemättä vuotta, ja työskennellyt kyseisen perheen perheterapeuttina puolitoista vuotta. Hän kertoo tapaavansa perheen äitiä kotikäynneillä noin kolmen viikon välein. Näissä tapaamisissa on perheterapeutin mukaan usein myös muita perheenjäseniä mukana.

Että sitten oikeastaan me ei aina tiedetä kun me mennään sinne, että ketä siellä odottaa. Mutta että sitten olen sanonut, että on aina sellainen kokoonpano mikä on tarpeen olla. (PT)

Kun puhumme työmme tulososiossa jatkossa työntekijöistä, käsittää termi sekä perheterapeutin että molemmat lastensuojeluyksikön työntekijät.

4.2 Sisaruuden sanoittamista

Kysyimme kaikilta haastateltavilta, mitä sisaruus heidän mielestään tarkoittaa. Haastateltavien ikä vaikutti olennaisesti sisaruuden määrittelyyn. Kysyttäessä lapsilta heidän käsityksiään siitä, mitä sisaruus tarkoittaa, kolme nuorinta lasta hahmottivat sisaruutta ennen kaikkea biologisuuden kautta ja konkretisoivat sen tarkoittavan siskoa tai veljeä. Yhdellä heistä kolmesta (L2) oli hieman kahta muuta laajempi käsitys sisaruudesta ja hän koki, että myös sisko- tai velipuoli voi tarkoittaa sisaruutta, tai jopa serkku tai pikkuserkku voisi kuulua sisaruuden määrittelyyn. Yksi lapsista kuvaili sisaruutta abstraktimmin, emotionaalisen siteen kautta:

(...) on toisen tukena ja välittää toisesta. (L1)

Perheen äidin käsitykset sisaruudesta olivat samankaltaisia kuin edellä mainitulla, äiti kuvaili sisaruuden tarkoittavan toisesta välittämistä. Lastensuojelullisesta

näkökulmasta perheen lasten erilaiset sisaruskäsitteet, ja laajemmin perhekäsitteet, ovat mielenkiintoisia, sillä todellinen perhekeskeinen työote lähtee juuri siitä, että asiakkaan sallitaan itse määrittää oma perheensä, ja lapset saattavatkin usein piirtää perhekuvaansa enemmän läheisiä ihmisiä kuin aikuiset (Lastensuojelu tänään 2004, 241).

Haastattelemamme perheterapeutti ja lastensuojeluyksikön työntekijät pitivät sisaruutta elinikäisenä suhteena ja korostivat sisaruuden emotionaalista merkitystä. Lisäksi he toivat sisarusten jakaman yhteisen historian esille:

Ne sisarussuhteet on samassa sukupolvessa ja niitten kanssa jaetaan yhteisiä todellisuuksia siitä omasta perheestä.” (PT).

Kolmas sisaruuden ulottuvuus oli sisarussuhteiden pedagogisuus, jonka perheterapeutti kuuluvan sisaruuden tarkoitukseen. Sisaruuden kautta opitaan lapsen eri ikävaiheissa sisarussuhteiden kautta itsestä ja vuorovaikutuksesta muihin.

Se on semmonen suhde, missä voi opetella kaikenlaisia taitoja, tulla näkyväksi ihan erillä tavalla kuin missään muussa suhteessa. (PT)

Sisaruuden määrittelyä voidaan tarkastella myös antropologian kannalta. Useat modernit yhteiskunnat käsittävät sukulaisuuden biologisin termein, ja esimerkiksi eurooppalaiset kokevat, että sisarukset ovat läheisempää sukua kuin vaikkapa serkut. Antropologiaan kuitenkin sisältyvät näkemykset, joissa ihmisen ajatellaan kykenevän tuntemaan sukulaisuutta myös verisiteiden yli. Sukulaisuuden merkitys vaihtelee eri kulttuureissa, ja esimerkiksi malaijilaisille sukulaisuus on prosessi, jossa yhdessä asumalla ja kuluttamalla ihmiset muotoutuvat sukulaisiksi. (Hämäläinen 2012, 44.) Tätä taustaa vasten voidaan todeta, että kaikilla haastatelluilla oli perieurooppalainen käsitys sisaruudesta, vaikkakin L2:lla oli vastauksissaan jonkin verran sukulaisuuden sosiaalisen luonteen näkemystä hänen sisällyttäessään myös mahdolliset veli- ja siskopuolet sisaruuden käsitteeseen.

Haastattelussa perheterapeutti määrittää sisaruutta seuraavasti:

Biologiset (sisarus)suhteet on kaikista merkittävimpiä ja semmoisia elämän kantavia voimia. (PT)

Vaikka tapaustutkimuksemme haastateltavat määrittivät sisaruutta pääosin biologisen siteen kautta, useissa tutkimuksissa on todettu, että biologinen sisaruus ei välttämättä ole olennaista sisaruuden kokemisen kannalta. Rannikko (2008, 172) päätyi tutkimuksessaan puolisisaruuden kokemisen osalta siihen tulokseen, että vaikka vain toinen vanhempi on sama, sisko tai veli koetaan täysin omaksi. Merja Kerola on tutkinut sijaissisaruutta perheen biologisten lasten näkökulmasta, ja sisarussuhteen emotionaalisesta voimakkuudesta kertoo se, että kaikki hänen haastattelemansa lapset pitivät myös sijoitettuja lapsia oikeina siskoina ja veljinä (Kerola 2010, 59). Tätä taustaa vasten voidaan todeta, että vaikka lapset määrittävät sisaruuden helposti biologisuuden kautta, lienee se kuitenkin ennen kaikkea emotionaalisesti voimakas subjektiivinen kokemus. Kuten toinen haastattelemistamme lastensuojeluyksikön työntekijöistä toteaa:

He ovat niitä, jotka lapsille on kuitenkin läheisimpiä ja, jotka tulee kuitenkin säilymään just siitä lapsuudesta sitten läpi koko eliniän. (ST1)

4.3 Sisarussuhteet

4.3.1 Läheiset sisarussuhteet

No ihan hyvät (välit/tekijän lisäys). Kaikkiin. (L3 suhteista sisaruksiin)

Haastateltavat lapset kokivat keskinäiset sisarussuhteensa enimmäkseen hyviksi tai ihan hyviksi. Haastattelujen perusteella perheen sisarusten keskinäisiä suhteita voi kuvata läheisiksi. Erityisen läheisiksi suhteiksi haastattelujen perusteella voidaan todeta L1 ja L4 keskinäisen suhteen sekä L3 ja L4 keskinäisen suhteen. Jälkimmäisen voidaan osaltaan katsoa tukevan tutkimuksia, joissa todetaan pienen ikäeron olevan optimaalinen tasapainoisten, lämpimien ja läheisten sisarussuhteiden muodostumi-

selle (Rannikko 2008, 45, Furman ym. 1989, 167–169). Toisaalta Rannikko (2008, 184) kuitenkin tuloksissaan toteaa, että ikäerolla ja sukupuolella ei välttämättä ole merkitystä sisarusten kiintymyssuhteen syvyyteen, vaan ratkaisevana tekijänä toimii lapsuudessa syntyneen kiintymyksen ylläpitäminen säännöllisen vuorovaikutuksen avulla. Huomionarvoista onkin, että kaikki kolme haastateltua vanhempaa sisarusta toivat iästä riippumatta ilmi erityisen vahvaa kiintymyssuhdetta nuorimpaan sisarukseen (L4). Täten voimme oman tapaustutkimuksemme kohdeperheen osalta esittää johtopäätöksen, että ikäerolla ei ole vaikutusta kohdeperheen sisarusten välisten kiintymyssuhteiden syvyyteen. Samansuuntaiseen johtopäätökseen on päätyttyä myös Rannikko (2008, 185), joka mainitsee väitöskirjansa antoisimmaksi tutkimustulokseksi sen, että ikäero ei estä sisaruksia kiintymästä toisiinsa.

Kysyimme haastateltavilta lapsilta myös riidoista sisarusten kanssa. L1 kertoi riitelevänsä vanhimman sisaruksen Le:n kanssa henkilökohtaisiin elämänvalintoihin liittyvistä asioista, mutta ei juuri kokenut riitelevänsä nuorempien kanssa. Kolme nuorinta lasta kertoivat riitelevänsä arkisista asioista, kuten siitä kenen vuoro on olla tietokoneella, mutta eivät kokeneet, että riidat olisivat pitkäkestoisia. Sisarusten riitelyä arjessa voidaan pitää normaalina, sillä sisarusten keskinäinen vuorovaikutus näyttäytyy moniulotteisena riitelystä hoivaamiseen (Rannikko 2008, 181). Nämä vastaukset kertovat myös omalta osaltaan kiintymyssuhteesta sisaruudessa, sillä esimerkiksi Karjalaisen ja Kuja-Halkolan (2011, 9) mukaan sisarusten väliset ristiriidat ovat tavanomaisia ja osaltaan syventävät sisarussuhdetta.

Haastateltavat lapset kertoivat näkevänsä toisiaan noin kerran kahdessa viikossa. Tämä selittyy luonnollisesti sillä, että sijoituspaikassa asuvat sisarukset käyvät kotona äidin ja nuorimman sisaruksen luona noin kerran kahdessa viikossa, jolloin myös haastateltu omillaan asuva sisarus on usein paikalla. Muutoin he pitävät yhteyttä puhelimitse ja sosiaalisen median kautta. Sosiaalinen media korostui yhteydenpitovälineenä lähes kaikkien lasten haastatteluissa. Kuriositeettina voidaan nostaa esille sisarusten erilaiset käyttäytymismallit yhteydenpidon osalta, siinä missä toinen sijoituspaikassa asuva lapsi (L2) toteaa pyrkivänsä pitämään vanhempiin sisaruksiin yhteyttä päivittäin, toinen (L3) ei omatoimisesti pyri pitämään yhteyttä muihin kuin nuorim-

paan, kotona asuvaan sisarukseen, ja toteaa juttelevansa vain satunnaisesti vanhempien sisarusten kanssa sosiaalisessa mediassa.

Ne yleensä alottaa sen keskustelun. (L3 facebook-keskusteluista vanhempien sisarusten kanssa)

Kysyessämme haastateltavilta miten he viettävät aikaa sisarustensa kanssa, huomasimme, että yhteinen tekeminen oli sidoksissa kunkin sisaruksen ikään. Nuorimman sisaruksen kanssa muut lapset kertoivat leikkivänsä ja pelaavansa konsolipelejä, kun taas keskimmäiset sisarukset kertoivat käyvänsä vanhempien sisarusten kanssa viettämässä aikaa kaupungilla. Vanhin sisarus kertoi myös, että lapset käyvät keskenään elokuvissa. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että tapaustutkimuksemme vahvistaa näkemystä, jonka mukaan yhteinen kasvatus ja elämänhistoria luovat vahvat siteet sisarussuhteille ja sisarukset ovat lasten elämässä keskeisimpiä henkilöitä vanhempien jälkeen (Vrt. Saarela 2008, 22).

Käyvät esimerkiksi justiin niinku elokuvissa tai kaupungilla hampurilaisella ja tällein. Ja sitten taas (...) ihan semmosta yhdessä olo, leikkimistä, tietokoneella olo, ulkona olemista ja semmosta. (Äiti)

4.3.2 Etäiset sisarussuhteet

Karjalaisen ja Kuja-Halkolan (2011, 33) mukaan nuoret pitävät eniten yhteyttä samaa sukupuolta oleviin ja samanikäisiin sisaruksiin, kun taas ikä- ja sukupuolierot sekä pitkä välimatka vähentävät keskinäistä yhteydenpitoa. Tapaustutkimuksemme haastatteluissa nousikin viitteitä ikäeron vaikutuksesta sisarussuhteisiin ja yhteydenpitoon. Yksi lapsista koki ikäeron mahdollisesti vaikuttavan yhteen sisarussuhteeseensa.

En tiedä onko se siinä iässä (...) mut se ei niinku, se ei oikein ota muhun mitään kontaktia. (L1)

Vaikka haastatellut lapset pääosin kokivat sisarussuhteensa positiivisina, poikkeuksiakin esiintyi. Yksi haastatelluista lapsista koki haastatteluhetkellä, että hänen suh-

teensa vanhimpaan sisarukseen on poikki. Haastattelemamme perheterapeutin näkemyksen mukaan katkenneet sisarussuhteet ovat myös luonnollinen osa sisarusten välisiä suhteita. Suhde ei kuitenkaan saisi olla poikki sen vuoksi, että sisarusten välillä olisi käsittelemättömiä asioita:

Joskushan voi toki käydä niin ettei halua pitää sisarukseen yhteyttä, mutta sitten se on kuitenkin joku tulos siinä suhteessa, että näin on. Ettei tarvitse elää jossakin semmoisessa epätietoisuudessa tai muuten. Onhan totta, että joidenkin sisarusten suhteet vahvistuu ja pysyy hyvänä ja jotkut katkee. Mutta kunhan vaan se suhde on selvillä, että minkälainen suhde minulla on näihin minun sisaruksiin. Ja että voisi löytää niistä ne voimavarat sitten elämässään käyttöön, koska jokainen niitä voimavaroja elämässään tarvitsee. (PT)

On syytä muistaa, että etäinen sisarussuhde ei kuitenkaan välttämättä tarkoita erityisen negatiivista suhdetta, sillä toisinaan etäinen suhde tarkoittaa fyysisesti etäistä ja neutraalia suhdetta (Hämäläinen 2012, 141). Etäisten sisarussuhteiden on myös mahdollista vahvistua ajan myötä. Sekä Rannikon (2008, 179), että Hämäläisen (2012, 136) väitöskirjojen tuloksista ilmenee, että erilaiset tilanteet, kuten esimerkiksi merkittävä elämäntilanteen muutos tai dramaattinen tapahtuma, saattavat lähentää toisistaan etäänntyneiden sisarusten välejä. Yksi sisarus nostikin uudelleen lähentymisen teeman esille omassa haastattelussaan ja uskoi suhteiden voivan taas lähentyä sisarusten varttuessa:

Kyllä sekin kun ne kasvaa siitä, niin kyllä sitten musta tuntuu että pystyy oleen paremmin tekemisissä. (L1)

Haastatellut lapset siis kokivat keskinäiset sisarussuhteensa pääosin varsin läheisiksi ja sama välittyi haastateltujen työntekijöiden vastauksista. Tapaustutkimuksemme haastattelumateriaali ei täten liene etäisten sisarussuhteiden osalta riittävän laaja, jotta voisimme tehdä johtopäätöksiä siitä, mitkä seikat sisarussuhteiden etäänntymiseen vaikuttavat, vaikkakin viitteitä ikäeron vaikutuksesta voidaan tutkimusaineistossa kuitenkin havaita.

He on ollu niinkun neljä sisarusta paikalla yhtä aikaa, että sillan ainakin vaikuttii ihan semmosilta hyviltä väleiltä ja semmosilta huolehtivaisilta. (ST2)

4.3.3 Sisarusten keskinäiset roolit

Rannikko (2008, 172) on todennut väitöskirjassaan, että nuoremmat sisarukset ilmaisevat puheissaan arvostavansa ja ihailevansa vanhempien sisarustensa elämää tai elämäntilannetta. Vanhempien sisarusten rooli nousikin haastatteluissa useasti esille. Vanhempi sisarus voi olla tuki ja turva, jonka puoleen voi kääntyä. Tuki voi olla keskustelua, kuuntelua tai nuoremman sisaruksen asioista puhumista, jota etenkin yksi nuorista (L1) piti tärkeänä. Toinen nuorista (L2) osoitti pitävänsä vanhempia sisaruksia tärkeinä ihmisinä, joiden kanssa pystyy puhumaan esimerkiksi tulevaisuudensuunnitelmista. Tuki ja turva voi myös olla konkreettisempaa, kuten nuoremman sisaruksen puolien pitämistä riitatilanteissa. Haastatteluista voidaan päätellä, että vanhempien sisarusten elämää ja valintoja ihaillaan, ja nuoremmatkin sisarukset tietävät paljon vanhempien sisarusten asioista. Sisarukset esiintyvät paljon lasten puheissa. Hämmäläisen (2012, 136) mukaan sisarusten puheissa pitäminen, kuten kertomukset yhteisistä matkoista tai tekemisestä, indikoikin läheistä ja tärkeää suhdetta.

Myös työntekijöiden haastattelut vahvistavat käsitystä siitä, että sisarukset esiintyvät paljon puheissa lasten arjessa ja ovat lapsille tärkeitä. Kumpikin lastensuojeluyksikön ohjaaja oli sitä mieltä, että etenkin L3 ja L4 ovat läheisiä keskenään, sekä siitä L2:lle tärkeitä ovat etenkin vanhimmat sisarukset. Työntekijöiden mukaan L2 ihanoi vanhempia sisaruksiaan, L3:tä ja L1:stä, mutta on myös oppinut peilaamaan heidän valintoja omiinsa.

Mutta iän myötä alkaa tulla sellaisia, huomaa, että kyseenalaistaa toistensa valintoja, että se tekee aikuisena sitä ja se tätä. (ST1 L2:n suhteesta vanhempiin sisaruksiin)

Vanhemmasta sisaruksesta muodostuu nuoremmalle tärkeä yhteisten leikkien ja yhdessä vietetyn ajan myötä. Varhaiset kiintymyssuhteet eivät helposti katoa ja mitä enemmän lapsella on toisen ihmisen kanssa sosiaalista vuorovaikutusta, sen tiukemmin lapsi tähän kiintyy. (Rannikko 2008, 183.) Äiti kokikin lastensa keskinäiset suhteet hyväksi. Hänenkin mielestään suhteissa näkyy vanhempien sisarusten tärkeys. Vanhempien sisarusten kanssa tehdään asioita yhdessä kaupungilla, kun taas nuoremmat sisarukset ovat yhdessä kotona ja kodin lähialueella. Äiti koki, että läheisimpiä toisilleen olivat nuorimmat sisarukset keskenään ja vanhimmat sisarukset keskenään. Rannikon edellä mainittua johtopäätöstä sosiaalisen vuorovaikutuksen pitkäkestoisuuden korrelaatiosta tiukkaan kiintymyssuhteeseen tukee kuitenkin erityisesti se, että äidin näkemyksen mukaan L1:llä on erityisen läheinen suhde kaikkien nuorempien sisarustensa kanssa.

Vanhempien sisarusten voidaan nähdä toimivan asiantuntijan roolissa, kun taas nuoremmat sisarukset puolestaan toimivat noviiseina (Rannikko 2008, 43). Sekä lasten että työntekijöiden haastatteluissa myös korostui se, että vanhemmat sisarukset pitivät tärkeänä rooliaan nuorempien sisarusten elämässä. Kaksi vanhinta haastateltua lasta koki tärkeäksi, että sisarusten kanssa voi puhua heidän henkilökohtaisista asioistaan. Voidaankin todeta, että lämpimissä ja myönteisissä sisarussuhteissa vanhemmat sisarukset ottavat helposti ikään kuin hoivaroolin (Vrt. Rannikko 167–168).

Että se tuo paljon puheessa sitä että hän suojelee häntä ja kokee tärkeänä että voi olla jollekin isosisarus. (ST1. Viimeinen sana muutettu muotoon isosisarus sukupuolineutraaliuden vuoksi.)

Yksi lapsista (L2) eritteli, kuinka vanhempien sisarusten kanssa voi puhua ”aikuisten” asioista, kuten asumisesta, murrosiästä ja tulevaisuuden suunnitelmista, kun taas nuorempien sisarusten kanssa puhutaan pienten asioista, kuten koulusta. Nuorin lapsista taas erotteli puhuvansa eri sisarustensa kanssa eri asioista sisaruksen sukupuolesta riippuen. Myös äidin käsitys oli, että nuoremmat puhuvat keskenään enemmän muun muassa peleistä, tietokoneesta, kavereista ja koulusta. Nämä tulokset vahvis-

tavat Rannikon (2008, 45) huomiota ikä- ja sukupuolierojen vaikutuksesta sisarusuhteisiin kouluikässä.

4.4 Kokemuksia lastensuojelun sijoitusprosessin vaikutuksista sisaruuteen

4.4.1 Jokapäiväisen sisaruuden katkeaminen

No ei se (sijoitus/tekijän lisäys) ny paljoo mitenkää (vaikuta/tekijän lisäys).

Paitsi että ei nää joka päivä. (L3)

Kaikkien haastateltujen lasten kohdalla jokapäiväinen sisaruus oli viimeistään sijoituksen myötä katkennut, kahden samaan lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen keskinäistä sisaruutta lukuun ottamatta. Nuorten kesken oli hieman hajontaa siinä, miten he kokivat sijoituksen vaikutukset sisarusuhteisiinsa. L1 koki kaikista voimakkaimmin sijoituksella olevan vaikutuksia sisarusten välisiin suhteisiin. Kolme muuta nuorta kokivat, että sijoituksella ei ole ollut niin paljon vaikutusta. Nuorin lapsi koki, että *”On ihan samat välit ollu.”* (L4).

Äiti kertoi kokeneensa, että sijoitus oli aluksi uusi ja vaikea asia käsitellä, mutta hänen mielestään sisarukset on otettu hyvin huomioon sijoituspaikassa. Se on näkynyt muun muassa sisarusvierailujen järjestämisessä. Äiti kokee lastensa sisarusuhteiden normalisoituneen.

Haastattelemamme lastensuojeluyksikön työntekijät korostivat, että sijoituksen myötä päivittäinen sisaruus katkeaa. Heidän kokemuksensa mukaan etenkin pienten lasten on sijoituksen myötä vaikeampaa oma-aloitteisesti muistaa pitää yhteyttä sisaruksiinsa. Myös Saarela (2008, 42) toteaa pro -gradu tutkielmassaan, että sijoituksen aikana suhteet biologisiin sisaruksiin saattavat monesti unohtua näiden asuessa biologisten vanhempien luona tai muualla sijaisperheissä. Toisaalta sijoituksen jälkeen sisarusuhteet usein palautuvat ennalleen tai jopa lähentyvät (Saarela 2008, 43). Tapaustutkimuksemme perheen osalta jokapäiväisen sisaruuden katkeamisella ei kui-

tenkaan haastattelujen perusteella ole nuorten kokemuksen mukaan juuri ollut sisarusuhteita etäännyttävää vaikutusta.

4.4.2 Sijoituksen herättämät kysymykset ja tunteet

No miks minun pittää olla täällä perheessä, et miks minä en pääse täältä pois? (PT)

Miksi joku toinen on kotona? Miksi minä olen täällä? (ST1)

No, hyvinhän minullakin täällä menee ja vanhempien kanssa, että miksi minun veli tai sisko ei voikkaan olla täällä?” (PT)

Oonko mä jotenkin huonompi, kun minä en ole kotona ja joku toinen on? (ST1)

Yllä olevat kysymykset ovat työntekijöiden haastatteluaineistosta nostettuja esimerkkejä erilaisista mahdollisista lastensuojelun sijoituksen lapsissa herättämistä kysymyksistä. Kysymykset eivät liity tapaustutkimuksemme perheen lapsiin tai heidän kokemuksiinsa. Lienee selvää, että lastensuojelun sijoitus voi aiheuttaa sijoitettavassa lapsessa ja hänen sisaruksissaan monenlaisia tunteita ja kysymyksiä. Hämäläinen (2012, 123) toteaa sisaruksista eroon joutumisen voivan aiheuttaa lapsessa esimerkiksi surua ja menetyksen tuskaa. Haastatellut työntekijät (PT, ST1 & ST2) kokivat myös, että sijoitus aiheuttaa usein lapselle surua, ikävää ja huolta. He kuitenkin korostivat, että sijoitus voi aiheuttaa lapsille muitakin tunteita, kuten ahdistusta, syyllisyyttä tai jopa helpotusta. He myös toivat ilmi, että osa lastensuojelun ammattilaisten ammattitaitoa ja vastuuta on käydä keskustelua näistä asioista sijoitettujen nuorten kanssa.

Tapaustutkimuksemme kohdeperheen osalta kaikki kolme työntekijää kokivat kuitenkin vaikeaksi arvioida, onko sijoituksella ollut vaikutusta tutkittavan perheen lasten sisarusuhteisiin. Perheterapeutti koki, että vaikutukset olisi helpompi nähdä, jos olisi työskennellyt perheen kanssa sijoituksen alusta asti. Hän myös otti kysymyksen haasteena ja kertoi käsittelevänsä tätä asiaa perheen kanssa jollakin tulevilla koti-

käynnillä. Perheterapeutti ja toinen lastensuojeluyksikön työntekijä uskoivat, että sijoitus on herättänyt paljon kysymyksiä lapsille, etenkin silloin kun toinen sijoitetuista nuorista kävi kotona ja toinen jäi sijoituspaikkaan. Tämä ei kuitenkaan noussut esille lasten haastatteluissa.

Sijoituksen herättämät tunteet nousivat esille myös perheen haastatteluissa. Yhden lapsen vastauksista voidaan eritellä tunteina ahdistus siitä, että ei saa sisarukseensa kontaktia ja on kadottanut toisen, sekä tunne siitä, että on erkaantunut eikä pysty puhumaan toisen kanssa (L1). Hänellä oli myös kokemus omasta lastensuojelun laitossijoituksesta, jonka aikana hän kertoi kirjoittaneensa päiväkirjaansa merkinnän:

Mää en enää tunne mun sisaruksia. (L1. Viimeinen sana muutettu muotoon sisaruksia sukupuolineutraaliuden vuoksi)

Muiden lasten haastatteluista pystyi erittelemään ikävän tunteen. Ikävän voidaan ajatella kertovan verisiteiden merkityksellisyydestä lapsille ja se liittyy sidoksellisuuteen: koska lapset ovat sidoksissa menneisyyteensä, he myös ikävöivät sitä (Hämäläinen 2012, 127). Tapaustutkimuksemme asiakasperheen osalta menneisyydellä, eli ikävöinnin kohteella, voidaan käsittää aikaa, jolloin sijoitetut lapset asuivat kotona. Yksi haastatelluista lapsista koki sijoituksella olleen vaikutuksia sisaruuteen lähinnä siten, että hän ei ole voinut olla niin paljoa kotona. Toisaalta hän kuitenkin koki murrosiän vaikuttaneen siten, että ei enää koko aikaa kaipaa kotiin, vaan välillä myös *”halusi olla yksinkin”* (L2). Sijoituksen herättämät tunteet voivat siis olla myös ristiriitaisia (Vrt. James, Leslie, Monn & Palinkas 2007, 100).

Ja niinku kysyit sitä, että millä tavalla ne muut sisarukset tuntee niin myös niiden täytyy saada se purkaa, ne omat kokemukset ja omat erilaiset tunteet ja syyllisyydet ja toiveet ja pelot. (PT)

4.5 Sisarusuhteiden tukeminen

4.5.1 Ydinperheen tuki

Lasten haastatteluissa nousi esille lapsen oman lähiverkoston tuki sijoituksen käsittelemisessä ja sisaruuden tukemisessa. Kolme neljästä lapsesta kertoivat saaneen äidiltään tukea ja kaksi eritteli myös sisarusten tuen tärkeäksi. Äidin kanssa asuva nuorin lapsi (L4) ei kokenut tarvitsevänsä tukea näiden asioiden käsittelemiseen. Äidin ja sisarusten antaman tuen muodoiksi lapset nimesivät keskustelemisen ja yhteisen ajanvieton. Yhdelle nuorelle tukea toi terapia ja yksi nuori koki erityisesti vanhempien sisarusten kanssa keskustelun tärkeäksi tueksi, koska hän koki pystyvänsä heidän kanssaan jakamaan kokemuksia samankaltaisen historian vuoksi. Näiltä osin tapaustutkimuksemme tukee myös Marita Itäpuiston yhteiskuntatieteiden väitöskirjan tuloksia, joissa hän toteaa lasten saavan jo pieninä toisiltaan tukea ja mahdollisuuden käsitellä kokemuksiaan ja niistä syntyneitä tunteita. Sisarukset voivat ymmärtää toisiaan tavalla, joka ei välttämättä ole toisissa suhteissa mahdollista, sillä he jakavat samoja kokemuksia ja historiaa keskenään. (Itäpuisto 2005, 104.)

Äidin rooli sisarusuhteiden tukemisessa ja ylipäänsä lasten tukena nousi keskeiseksi lasten haastatteluissa. Äiti itse kertoi pyrkivänsä siihen, että kun sijoitetut sisarukset tulevat käymään, niin kotona olisivat myös muut sisarukset kylässä. Lisäksi hän mainitsi tukeneensa lastensa sisaruutta keskustelemalla lastensa kanssa heidän sisaruksistaan ja välittämällä sisarusten kuulumisia toisilleen. Äidin rooli sisaruuden tukijana on haastattelujen perusteella huomioitu myös lasten sijoituspaikassa. Vastavuoroisesti myös äiti kokee itse saavansa tarvittaessa apua lastensa sisaruuden tukemiseen esimerkiksi riitatilanteissa.

Että jos tulee jotain vaikeita tilanteitakin tai tämmöisiä niin oon pystyny sinne soittaa ja kertomaan asian ja sit ollaan yhdessä mietitty että mitä tehdään.

(Äiti)

4.5.2 Sisarusten välisen yhteydenpidon tukeminen

Rannikon (2008, 186) tutkimustulokset osoittavat, että sisarusten yhdessäoloa tulisi vaalia. Lähes kaikki haastateltavat olivatkin sitä mieltä, että sisaruutta tukee parhaiten sisarusten tapaaminen ja keskinäinen yhteydenpito. Haastattelujen perusteella lasten sijoituspaikkana toimiva lastensuojeluyksikkö tukee sisarusten välistä yhteydenpitoa järjestämällä sisarusten tapaamisia kotona ja tarjoamalla sisaruksille mahdollisuutta vierailta sijoituspaikassa. Lisäksi sijoitetut lapset voivat pitää yhteyttä sisaruksiinsa puhelimitse ja postitse. Työntekijät myös kertoivat kannustavansa lapsia yhteydenpitoon ja toisinaan myös muistuttavansa tai ehdottavansa heitä ottamaan yhteyttä sisaruksiinsa.

Sijoitettujen lasten äiti kertoi kokevansa, että sijoituspaikan puolelta on tuettu lasten sisarussuhteita, etenkin tapaamisia järjestämällä. Haastateltujen lasten kokemuksen mukaan sijoituspaikka on paikka, johon sisarusten on helppo mennä vierailulle ja, jossa heidät otetaan huomioon. Myös lapset toivat haastatteluissaan ilmi, että heidän yhteydenpitoaan on tuettu sijoituspaikasta käsin esimerkiksi järjestämällä tapaamisia sisarusten kesken.

Oon mää, tai no ehkä viis kertaa tai pari. Emmää tiiä, aika monta kertaa. (...) siellä on aina paljon tekemistä. (L4 kysymykseen onko vierailut sisarustensa sijoituspaikassa)

Kaikki haastatellut lapset olivat kuitenkin sitä mieltä, että haluaisivat pitää enemmän yhteyttä sisaruksiinsa. Yhteydenpidon muodot vaihtelivat siten, että osa lapsista halusi tavata sisaruksia enemmän kotona, osa sijoituspaikassa tai omillaan asuvien sisarusten luona ja osa halusi pitää enemmän yhteyttä puhelimitse.

4.5.3 Sisarussuhteen vahvistaminen

Pitää niitä puheissa yllä lapsen kanssa kun juttelee (...) ja on kiinnostunut myöskin että mitä sille siskolle tai veljelle kuuluu ja mitä te teitte viimeks ku

olitte yhdessä ja sillä tavalla pitää sitä mielessä ja elävänä niitä vaikka ne ei fyysisesti siinä asu saman katon alla. (ST2)

Sisarussuhteiden tukemiseen ja vahvistamiseen ei liittynyt pelkkä konkreettinen tapaamisten ja yhteydenpidon tukeminen ja mahdollistaminen vaan myös paljon vuorovaikutukseen ja sosiaalisiin taitoihin liittyviä asioita. Tämä sisaruuden tukemisen puoli nousi esille lähinnä työntekijöiden ja perheterapeutin haastatteluista, mahdollisesti siksi, että nuoret eivät välttämättä tiedosta tällaista ”näkyvätöntä”, vähemmän konkreettista sisaruuden tukemisen puolta. Työntekijät pitivät lapsen sisarussuhteiden ylläpitämistä ja muualla asuvien sisarusten puheissa pitämistä tärkeänä, etteivät sisarusten väliset suhteet unohtuisi (Vrt. Saarela 2008, 42).

E erityisen tärkeänä teemana haastatteluaineistosta nousi juuri sisaruksista puhuminen nuorten kanssa keskustellessa, esimerkiksi kuulumisten kyselyn tai yleisen sisarusten asioista kiinnostuksen muodossa. Työntekijät pitivät myös tärkeänä sitä, että osaa ottaa aikaa lapsen kuunteluun, jos hän haluaa kertoa tai muistella asioita sisaruksistaan. Myös se, että työntekijä konkreettisesti tapaa sijoitetun nuoren sisaruksia ja luo heihin omat suhteensa ymmärtääkseen lapsen sisarussuhteita paremmin, koettiin tärkeänä.

Lisäksi haastatteluista nousi esiin myös konkreettisempia vuorovaikutussuhteiden tukemiseen käytettäviä menetelmiä, joista osa on käytössä haastattelemamme perheen kohdalla. Esimerkiksi erilaisilla yhteisten pelisääntöjen sopimisella ja aikajanojen tai kirjeiden kirjoittamisella voidaan pyrkiä vaikuttamaan positiivisesti lapsen sisarussuhteeseen. Kortit, kuvat ja metaforat puolestaan voivat auttaa lasta esimerkiksi hahmottamaan tai käsittelemään sisarussuhdettaan paremmin sekä peilaamaan sisarustensa elämää ja valintoja omiinsa. Erilaisten demojen kautta taas sisarusten on mahdollista opetella tulemaan toimeen arjen tilanteissa. Hyvin konkreettinen esimerkki, jonka avulla työntekijä voi oppia ymmärtämään paremmin lapsen perhe- ja sisarussuhteita, on sukupuun tai verkostokartan piirtäminen lapsen kanssa.

Haastattelemamme perheterapeutti kertoi myös pyrkivänsä työssään vahvistamaan sisarusten omaa yksilöllisyyttä. Yksilöllisyyden tukeminen auttaa sisaruksia peilaamaan omia elämänpolkujaan sisarustensa vastaaviin, ja tätä kautta vahvistaa sisarussuhdetta lasten oppiessa ymmärtämään sisaruksiaan ja näiden valintoja paremmin. Usein sijoitetuilla lapsilla voi myös olla huolta kotona tai muualla asuvista sisaruksista ja heidän pärjäämisestään.

Monesti mää huomaan, että myös kysyn sitä huolta. Että jos on niistä sisaruksista huolta. Niin miten sitä ottaa pois niiltä sisaruksilta, että se ei ole niiden tehtävä huolehtia vaan että antaa sen huolen aikuisille. (PT)

Pyrkimys huolen poisottamisesta ja siirtämisestä aikuisen vastuulle voidaan nähdä olennaisen osana luottamussuhteen rakentamista. Siinä onnistumista on vaikea todentaa, koska lapset eivät itse välttämättä osaa käsitellä asiaa samoilla termeillä kuin aikuiset. Molemmat sijoitetut lapset kuitenkin kertoi voivansa puhua työntekijöille asioistaan, joten voidaan todeta, että heillä on jonkinlainen luottamussuhde sijoituspaikan työntekijöihin. Myös lasten äiti koki, että sijoituspaikassa ajatellaan lasten parasta. Sen lisäksi, että koki lasten saaneen tukea sisarussuhteissaan, äiti kertoi saaneensa myös itse tukea ja pystyvänsä puhumaan avoimesti työntekijöiden kanssa.

4.5.4 Kehitysideoita

Työntekijöiden mukaan sijoituspaikassa on huomioitu sisaruuden tukeminen melko hyvin, mutta he myös muistuttivat, että kehitettävää löytyy aina. Työntekijät totesivat, että sijoitettujen nuorten sisarukset ja sisaruuden tukeminen saattavat helposti unohtua lastensuojelulaitoksen kiireisessä arjessa, ja olivatkin sitä mieltä, että yksi kehitysalue on työntekijöiden oma asennoituminen sisaruuden tukemisen tärkeyteen. Työntekijöiden muita ajatuksia sisarussuhteiden tukemisen kehittämiseen olivat esimerkiksi eri perheiden ja sisarussuhteiden yksilöllisyyden muistaminen, tavoitteellinen sisarustyö, työntekijöiden perehdytyksen ja

koulutuksen lisääminen sisaruuden tukemisen osalta ja entistä aktiivisempi sisarusten välisen yhteydenpidon konkreettinen tukeminen.

Äidin kokemuksen mukaan yhteistyö sijoituspaikan kanssa on muuttunut alkuvaikeuksien jälkeen avoimeksi. Äiti ei löytänyt parannettavaa tai kehitettävää sijoituspaikan toiminnasta, vaan koki, että aina kun hänellä on ollut ehdotuksia tai muita ajatuksia, niin ne on huomioitu ja järjestetty hyvin. Lasten kokemukset heidän sisarussuhteidensa huomioinnista ja tukemisesta sijoituspaikassa olivat pääosin positiivisia tai neutraaleja. Lapset kokivat, että sisarusvierailuja järjestetään, joskin osa oli sitä mieltä, että niitä saisi olla useammin.

Äiti sano että (L2) voisi tulla mun (...) luokse käymään. Ne oli vissiin (sijoituspaikassa) sitä ehottanut tai jotain. Niin se on ihan hyvä juttu. Niin et just tämmöst et tavataan ja ollaan yhdessä. (L1)

Kysyttäessä, kuinka sisaruutta voisi tukea ja huomioida paremmin sijoituspaikassa, vastauksissa ilmeni paljon epätietoisuutta. Lapset eivät osanneet esittää konkreettisia kehitysideoita, osa siksi, että eivät olleet asiaa ajatelleet ja osa siksi, että eivät koe tulevansa kuulluksi kun yrittävät ehdottaa jotain. Esiin nousi myös suoria negatiivisia huomioita esimerkiksi siitä, kuinka paljon voi itse vaikuttaa omiin asioihinsa sijoituspaikassa.

Juu emmää ny tiiä paremmin, mutta ku niitten kalloon ei saa sitä asiaa sanottua, ku ne on sellasia jääräpäitä siellä. (L2 kysyttäessä mitä sijoituspaikassa voitaisiin tehdä paremmin sisarussuhteita ajatellen)

Lastensuojelussa ja erityisesti lastensuojelun sijoituksissa tulee huomioida myös lapsen sisarukset. Sisarusten väliset suhteet on selvitettävä ja ne on huomioitava lasta koskevassa päätöksenteossa ja raportoinnissa (Vrt. Kosonen 2007, 4–5). Voidaan todeta, että tapaustutkimuksemme lastensuojeluyksikössä sisarusten rooli sijoitettujen lasten elämässä on huomioitu varsin hyvin, erityisesti yhteydenpidon osalta. Kehittämisalueeksi voidaan haastatteluaineiston perusteella kuitenkin nostaa

erityisesti tavoitteellinen ja järjestelmällinen sisaruussuhteiden tukeminen, yhden haastatellun työntekijän termiä käyttäen ”sisarustyö”. Toinen kehittämisaikaa nousee lasten haastatteluista; lasten omien kokemusten ja toiveiden huomiointi sisaruuden tukemista koskevilla asioilla. Aineistosta voidaan päätellä, että kehittämistyö on sijoituspaikassa aktiivista.

5 Pohdinta ja johtopäätökset

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tarjota lisää tietoa sisaruussuhteiden tukemisesta lastensuojelutyössä ja mahdollisesti välineitä kokonaisvaltaisempaan sisaruussuhteita tukevaan työhön sijaishuollossa. Tapaustutkimuksemme tarjoaakin kattavan ja kokonaisvaltaisen katsauksen sisaruussuhteita tukevaan lastensuojelutyöhön yhden perheen ja yhden lastensuojeluyksikön näkökulmasta, ja soveltuu pohjaksi sekä jatkotutkimukselle että kehittämistyölle sisaruussuhteiden tukemisen näkökulmasta.

Tarkoituksemme oli myös pyrkiä tuomaan esille, miksi sisarukset olisi hyvä huomioida osana lastensuojeluprosessia ja pitää heidät aktiivisesti mukana perheen kanssa asioita työstettäessä. Tapaustutkimuksemme tulokset vahvistavatkin useita aiempia tutkimuksia esimerkiksi sisarusten merkityksestä yhtenä ihmiselämän tärkeimmistä suhteista ja positiivisena voimavarana sekä sisaruuden yhdessäolon vaalimisen tärkeydestä (Vrt. Karjalainen & Kuja- Halkola 2011, 14, Rannikko 2008, 186).

Opinnäytetyömme tavoitteena on lisäksi tarjota opinnäytetyöprosessiin osallistuvalla perheelle yhteinen, voimaannuttava kokemus. Tämän tavoitteen onnistumista on sinänsä mahdotonta arvioida, etenkin kun kaksiosaisen haastattelujen tekeminen ei tutkimuksemme kohdeperheen osalta onnistunut. Voimme kuitenkin todeta, että opinnäytetyömme tarjosi haastateltaville mahdollisuuden sanoittaa omia kokemuksiaan sisaruudesta ja sitä kautta käsitellä ja jäsentää ajatuksiaan sisaruuden teemasta ja omista sisaruksistaan.

Rannikko (2008, 172) ja Kerola (2010, 59) ovat päätyneet tutkimuksissaan tulokseen, että sisaruuden kokeminen ei vaadi suoran biologisen siteen olemassaoloa. Vaikka

osa haastateltavistamme hahmottikin sisaruutta ennen kaikkea biologisen siteen kautta, päädyimme tutkimuksessamme johtopäätökseen, että sisaruus on ennen kaikkea emotionaalisesti voimakas yksilökohtainen kokemus. Haastateltavat lapset kokivat keskinäiset sisarussuhteensa enimmäkseen hyviksi tai ihan hyviksi ja kaiken kaikkiaan perheen sisarusten keskinäisiä suhteita voi kuvata läheisiksi. Tutkimusky-symykseen eri osapuolten käsityksestä sisarussuhteista voidaan tapaustutkimuksemme tulosten perusteella vastata, että vaikka sisarussuhteen kokemiseen vaikuttaa osaltaan henkilön ikä- ja kehitystaso, suurin osa kokee sisaruuden lämpimänä ja emotionaalisenä suhteenä.

Lastensuojelun sijoitus katkaisee aina jokapäiväisen sisaruuden kokemuksen. Yllättävin tutkimustuloksemme olikin, että lapset eivät juuri kokeneet sijoituksen ja sen myötä fyysisesti toisistaan eroon joutumisen vaikuttaneen keskinäisiin sisarussuhteisiinsa. Vaikka lapset toki kokivat sijoituksen herättävän erilaisia tunteita, kuten ikävää ja kaipausta kotia ja sisaruksiaan kohtaan (Vrt. Hämäläinen 2012, 127), ei sijoitusprosessi etäännyttänyt sisaruksia toisistaan, eikä sillä pääosin tuntunut olevan suurempaa vaikutusta lasten sisarussuhteiden kokemiseen. Yksi haastatelluista lapsista tosin koki etäänntyneensä jonkin verran yhdestä sisaruksestaan, mutta koki sen johtuvan sijoitusprosessin ohella muistakin tekijöistä, kuten ikäeron vaikutuksesta.

Tutkimuksemme osoittaa, että kohdeperheen lasten sisaruutta on tuettu monin eri tavoin. Pääasiallista tukea lapset kokivat saaneensa äidiltä, toisiltaan ja lastensuojeluyksikön työntekijöiltä. Tuki esiintyi yleisimmin keskustelun muodossa ja sisarusten yhteydenpidon tukemisenä. Muita sisaruuden tukemisen muotoja nostivat eniten esille työntekijät, ja niitä olivat muun muassa sisarusten välisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen eri menetelmin ja konkreettiset sisaruuden hahmottamista ja käsittelemistä helpottavat menetelmät, kuten vaikkapa kirjeen kirjoittaminen tai sukupuun piirtäminen lapsen kanssa.

Yllä esitettyjä tuloksia tarkastellessa on syytä muistaa, että ne perustuvat kvalitatiivisen tapaustutkimushaastatteluaineiston varaan. Tutkijoina myönnämme, että kahdeksaan teemahaastatteluun perustuva aineistomme ei ole niin laaja, että tutkimus-

tulosten voisi yleistää koskevan laajempaa otosta, kuten suomalaisen lastensuojelun asiakasperheitä. Siitä huolimatta koemme tutkimustuloksistamme koituvan hyötyä lastensuojelun kentälle, sillä sisaruuden tukemista lastensuojelun laitossijoitusten osalta ei ole aiemmin tutkittu. Tutkimuksemme taustalla oleva tieto- ja teoriaperusta on mielestämme riittävän laaja, jotta tutkimuksemme voi toimia ponnahduslautana akateemiselle tutkimustyölle ja lastensuojelulaitoksissa tehtävälle kehittämistyölle.

Tapaustutkimuksemme muodostui lopulta melko moniulotteiseksi, ja jatkotutkimusaiheita voikin johtaa useita. Olennaisimpia laajempaa, esimerkiksi kvantitatiivista, jatkotutkimusta kaipaavia aiheita ovat mielestämme sijoitusprosessin vaikutus sisaruuden kokemiseen ja sisarusten samaan laitokseen sijoittamisen vaikutukset sisarusten emotionaaliseen kasvuun ja kehitykseen. Muita mielenkiintoisia jatkotutkimuskohteita ovat ainakin lastensuojelussa esiintyvät työmenetelmät, joilla pyritään sisaruuden tukemiseen, kuinka lastensuojelulain vuoden 2007 muutos on vaikuttanut sisaruuden huomioimiseen lastensuojelussa, sekä eri lastensuojelulaitosten väliset erot sisarusten huomioimisessa.

Tutkimuksessamme kiinnitimme erityisesti huomiota tutkimusetiikkaan, varsinkin lasten haastattelujen ja yksityisyydensuojan puitteissa. Mielestämme tutkimuksemme on eettisesti kantava. Yksityisyydensuojan varjelu kuitenkin aiheutti tiettyjä ongelmia tutkimuksen toteuttamisessa, sillä esimerkiksi sukupuolen vaikutusta sisarusuhteen kokemiseen oli kohdeperheen osalta mahdotonta analysoida ja ikätason vaikutusten arviointi vaikeutui, sillä jouduimme anonymiteetin vuoksi jättämään haastateltavien lasten sukupuolen ja tarkan iän mainitsematta. Katsomme opinnäytetyömme olevan yksittäisenä tapaustutkimuksena luotettava, sillä opinnäytetyöhömme perehtyvä henkilö voisi toistaa tapaustutkimuksen sellaisenaan toisen tapauksen kohdalla. Kuten jo aiemmin totesimme, yksin sen pohjalta ei voida kuitenkaan tehdä kattavia yleistyksiä.

Opinnäytetyöprosessimme vaiheita jälkeinpäin tarkastellessamme voimme todeta onnistuneemme tiedonkeruussa ja teemahaastatteluiden toteutuksessa. Haastattelutilanteet tuntuivat etenkin lasten kohdalla hyvin luonnollisilta ja välittömiltä. Jälki-

käteen ajateltuna olisimme silti voineet tutustua syvemmin lasten haastattelun tematiikkaan, jolloin olisi ollut mahdollista luoda haastattelutilanteet paremmin lasten ehdoilla toimiviksi ja tätä kautta saada moniulotteisempaa laadullista aineistoa. Myös sisällönanalyysin koimme onnistuneeksi, sillä saimme poimittua aineistosta useisiin teemoihin laajasti erilaisia näkemyksiä haastateltavilta. Tutkimustulosten kirjoittamisen osalta olisimme voineet onnistua paremmin, sillä laajasta teoriaosuudesta huolimatta koimme haastavaksi yhdistää sisällönanalyysin tuloksia aiempaan tutkimustietoon. Osaltaan tätä voi kuitenkin selittää tutkimuskysymystemme moniulotteisuus ja ainakin sisaruuden tukemisen osalta aiemman tutkimuksen vähäinen määrä.

”Biologisen vanhemmuuden korostamisen aikakaudella sisarusten erottamista toisistaan voi pitää hyvin ristiriitaisena toimenpiteenä. Lastensuojelussa on huomioitu pääasiallisesti vain lasten suhteet vanhempiin, ja sisarussuhteiden huomiointi on jäänyt vähemmälle. Sisarukset erotetaan liian usein toisistaan. Eron joutuminen sisaruksista, joiden kanssa on kasvanut samassa perheessä, voi aiheuttaa lapsille surua ja menetyksen tunnetta. Sisarukset voivat olla toisilleen rakkauden ja tuen lähde sijaishuollon aikana. Lasten perhesuhteet ovat nopeasti muuttuvia, joten sisaruussuhde voi olla ainut asia, mikä edustaa pysyvyyttä lapsen elämässä, sillä sisaruussuhteet tarjoavat mahdollisuuden pisimpiin ihmissuhteisiimme.” (Hämäläinen 2012, 123.)

Myös James ym. (2008, 91) toteavat, että useimmat lastensuojelun ammattilaiset suosittelivat sisarusten sijoittaminen samaan sijaishuoltoon ja yleensä myös sijoitettavat nuoret itse toivovat voivansa asua samassa paikassa sisarustensa kanssa. Sisarusten samaan sijaishuoltoon sijoittamista puoltaa myös Rannikon (2008, 186) tulos, jonka mukaan lapsena koettu myönteinen hoivasuhde sisarusten välillä on ensiarvoisen tärkeää sisarussuhteen kehittymisen ja kiintymisen kannalta. Myös omista tutkimustuloksistamme voimme vetää johtopäätöksen, että kahden saman perheen sisarusten sijoittaminen samaan lastensuojeluyksikköön on ollut hyvä ratkaisu perheen sisarussuhteiden tukemisen ja ylläpidon kannalta.

Tutkimustuloksissamme toteamme, että tapaustutkimuksemme kohdeperheen sisaruussuhteiden tukemiseen on perheen kahden lapsen sijoituspaikassa kiinnitetty

huomiota. Haastateltavilla oli kuitenkin kokemuksia myös sellaisista lastensuojelulaitoksista, joissa näin ei ole ollut. Kun tutkimukset osoittavat, että sisarusten yhdessäolon vaaliminen on tärkeää sosiaalisen ja emotionaalisen kasvun ja kehityksen kannalta (Rannikko 2008, 186) ja sisarussuhteiden ylläpitäminen on tärkeä voimavara myös sijaishuollosta itsenäistyneille nuorille (Massinga & Pecora 2004, 151), ei lastensuojelussa voida mielestämme jättää sisarussuhteiden tukemista huomioimatta.

Vaikka vuoden 2007 lastensuojelulain uudistukseen on sisällytetty sisaruuden näkökulmaa erityisesti sijaishuollon osalta, tulisi sen mielestämme olla kokonaisvaltaisesti lastensuojeluasiakkuuden läpi kantava teema. Sisarussuhteiden merkitystä tulisi siis pohtia muutenkin, kuin sijaishuoltoapaikan valinnan yhteydessä. Kuten Kosonen (2007, 4) artikkelissaan toteaa, tulisi sisaruuden aspekti sisällyttää lastensuojeluun jo suunnittelija- ja päättäjätasolla. Lisäksi esimerkiksi läheisneuvonpitoa voitaisiin menetelmänä kehittää sisaruuden tukemista edistävään suuntaan, esimerkiksi sisällyttämällä aikuiset sisaruksen läheisneuvonpidon prosessiin. Myös etäiset tai riitaiset sisarussuhteet tulisi huomioida lastensuojelussa mahdollisina tulevaisuuden voimavaroina. Kuten Rannikko (2008, 179) toteaa, sisarukset koetaan niin läheisiksi, että hädän hetkellä heidän puoleensa voidaan kääntyä vaikka sisarussuhde olisikin viileä.

Loppupäätelmänä voimme todeta tutkimuksemme vahvistaneen jo olemassa olevaa teoriaa sisarusten merkityksestä lapsen emotionaalisessa kasvussa ja kehityksessä. Täten voimme päätellä, että sisaruuden tukeminen lastensuojelussa on ensiarvoisen tärkeää ja sen toteuttamiseen on syytä pyrkiä järjestelmällisesti ja tavoitteellisesti.

”... mun mielestä se on tosi hyvä paikka ja ihan erilainen kun se missä mä olin. Tuntuu, että siellä otetaan lapset hyvin huomioon.” (L1)

6 Lähteet

Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa. Teoksessa Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Toim. Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. Jyväskylä: Gummerus.

Childhood and Youth Studies. 2007. Toim. Zwozdiak- Myers, P. Exeter: Learning Matters Ltd.

Eriksson, P., Koistinen, K. 2005. Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki. Viitattu 11.09.2013.

http://www.ncrc.fi/files/4957/2005_04_verkkojulkaisu_tapaustutkimus.pdf

Family Group Conferencing in Cornwall. 2008. DVD. Cornwall: Cornwall County Council.

Furman, W., Jones, L., Buhrmester, D. & Adler, T. 1989. Children's, Parents' and Observers' Perspective on Sibling Relationships. Teoksessa Patricia Goldring Zukow (toim.) Sibling Interaction Across Cultures. New York: Springer-Verlag

Heino, T. 2013. Läheisneuvonpito. Lastensuojelun käsikirja. THL. Viitattu 29.11.2013.

<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/4a3fc1d6-ec89-409e-a9d8-f98ac57057b6.aspx>

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. uud. p. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hirvonen, A. 2006. Eettisesti hyvä tutkimus. Teoksessa Etiikka ihmistieteille. Toim. Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. Helsinki: Hakupaino Oy.

Holmila, M. 2005. Pienyhteisön tutkimisen eettiset ongelmat. Teoksessa Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Työpapereita. Stakes. Viitattu 14.11.2013.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75146/Tp4-2005.pdf>

Hämäläinen, K. 2012. Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Väitös. Helsinki: Väestöliitto.

Itäpuisto, M. 2005. Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Väitös. Jyväskylä: Kopijyvä.

James, S., Leslie, L., Monn, A. & Palinkas, L. 2008. Maintaining sibling relationships for children in foster and adoptive placements. Teoksessa Children and Youth Services Review 30, Issue 1. Artikkelin s. 90-106. Viitattu 28.11.2012.

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740907001582>

- Karjalainen, H., Kuja- Halkola, T. 2011. ”Se oli aina sellanen pikku enkeli”. Sijaisperheissä sijoitettuna olleiden nuorten kokemuksia sijais- sisaruuden tasarvoisuudesta. Opinnäytetyö. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.08.2012. http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/27510/Kuja-Halkola_Tiina.pdf?sequence=1
- Kaulio, P., Svennevig, H. 2006. Sisarus: rakkautta, vihaa ja kateutta. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino. Minerva Kustannus.
- Kerola, M. 2010. ”No kyl mä piän sitä sillee niinku siskona.” Sijaissisarus perheen biologisten lasten näkökulmasta. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23256/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201004211548.pdf?sequence=1>
- Kosonen, M. 2007. Pysyvyyttä ja jatkuvuutta sisaruudesta. Pesäpuun lehti. Artikkel. s. 4- 5. Viitattu 11.12.2013. http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/lehdet/tiedote1_07_netti.pdf
- Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Etiikka ihmistieteille. Toim. Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. Helsinki: Hakupaino Oy.
- Kähkönen, P. 1991. Biologisen perheen huomioonottaminen lapsen huostaanotossa ja sijoituksessa. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Lapsen oikeudet sijaishuollossa. 2012. Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. Lapsen oikeus tavata läheisiään. Viitattu 28.08.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoitojakasvatus/lapsenoikeudet/>
- Lapsuus ja kasvuympäristöt – tutkimuksen kuvia. 2006. Toim. Järventie, I., Lähde, M., Paavonen, J. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. 2010. Nuorisotutkimusverkosto. Toim. Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N & Vehkalahti, K. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lastensuojelu 2011. 2012. Tilastoraportti 26/2012. THL. Viitattu 19.3.2013. http://www.thl.fi/fi-FI/web/fi/tilastot/aiheittain/lasten_sosiaalipalvelut/lastensuojelu
- Lastensuojelulaki. 2007. Finlex – Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 26.11.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Latvala, E. & Vanhala-Nuutinen, L. 2003. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Toim. Janhonen, S. & Nikkonen, M. Juva: WS Bookwell.
- Massinga, R., & Pecora, P. J. 2004. Providing better opportunities for older children in the child welfare system. Future of Children. Viitattu 3.12.2013.

http://futureofchildren.org/futureofchildren/publications/docs/14_01_08.pdf

Mäkelä, K. 2005. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettinen säätely. Teoksessa Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Työpapereita. Stakes. Viitattu 14.11.2013. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75146/Tp4-2005.pdf>

Parker, J. & Stimpson, J. 2004. Sisarusuhteet: kilpailua ja rakkautta. Keuruu: Otava.

Rannikko, U. 2008. Yhteinen ja erillinen lapsuus. Sisarusten sosiaalistava merkitys. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Saarela, M. 2008. "Sai niinkun periaatteessa uuden lapsuuden". Perhehoitoon sijoitettujen nuorten kokemukset saamastaan tuesta. Pro gradu- tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 28.08.2012.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19243/URN_NBN_fi_jyu-200811275909.pdf?sequence=1

Strandell, H. 2005. Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Teoksessa Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Työpapereita. Stakes. Viitattu 14.11.2013. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75146/Tp4-2005.pdf>

Tapaustutkimuksen taito. 2007. Toim. Bamberg, J., Jokinen, P., Laine, M. Helsinki: Yliopistopaino.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro OY.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9. uud.p. Helsinki: Tammi.

Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. 2004. Lastensuojelun keskusliitto Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Willamo, M., Väyrynen, O. 2001. Lasten ääni näkyväksi. Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina Jyväskylässä. Jyväskylä: Oppisosiaalikeskuksen julkaisusarja.

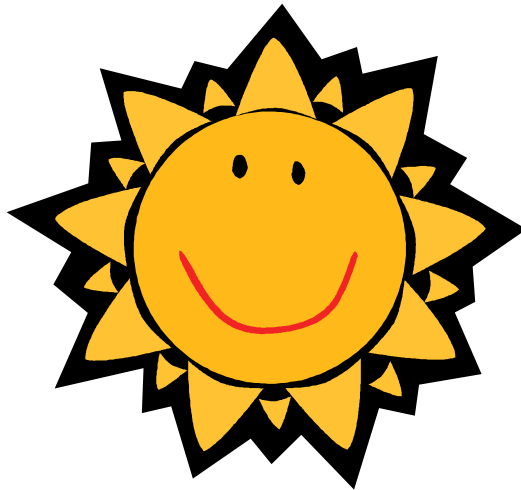
LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Heippa teidän perheelle

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Mukavaa, että olette lähteneet mukaan opinnäytetyöhömmе, jonka aiheena ovat sisaruussuhteet ja niiden tukeminen lastensuojelutyössä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on myös kehittää toimintaa, iso kiitos siis vielä teille kun olette rohkeasti lupautuneet haastateltaviksi. Jos teillä on jotain kysyttävää opinnäytetyömme tiimoilta, ottakaa toki yhteyttä.

Minna Korhonen
040-1234567
0000@student.jamk.fi

Joona Koskimies
040-1234567
0000@student.jamk.fi

Liite 2. Suostumus haastatteluun**Suostumus haastatteluun**

Olemme kaksi sosionomi- opiskelijaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Tarkoituksemme on haastatella teitä opinnäytetyötämme varten. Aiheemme opinnäytetyössä ovat sisarussuhteet ja niiden tukeminen lastensuojelussa. Opinnäytetyötämme ohjaavat lehtori Tuija Ketola ja tuntiopettaja Taja Kiiskilä. Toteutamme tutkimuksen yhteistyössä ... kanssa.

Kiitos vielä osallistumisestanne opinnäytetyöhömmme ja ... toiminnan kehittämiseen. Antamienne haastattelujen kautta pyrimme löytämään lisätietoja ja välineitä kokonaisvaltaisempaan lastensuojelutyöhön lastensuojeluyksikössä ja vahvistamaan sisarussuhteiden tukemista ja huomioimista lastensuojeluyksikön toiminnassa.

Haastattelu tulee olemaan täysin luottamuksellinen ja siinä käydyt asiat tulevat olemaan vain meidän kahden käytössämme. Haastattelunauhoitukset hävitämme opinnäytetyön valmistuttua. Haastattelu kestää n. 15- 30 min. Opinnäytetyön tulokset esitetään niin, etteivät haastateltavien henkilöllisyys paljastu.

Kiitokseksi opinnäytetyöhön osallistumisesta saatte perheellenne Finnkinon sarjalipun.

Annan suostumukseni haastattelussa antamieni tietojen käyttämiseen Minna Korhosen ja Joonas Koskimiehen opinnäytetyössä ”Sisarussuhteet ja niiden tukeminen lastensuojelussa”. Ymmärrän opinnäytetyön ja haastattelun tarkoituksen sekä sen mihin antamiani tietoja käytetään.

Jyväskylässä __. __. 2013

Haastateltavan allekirjoitus

Huoltajan (jos haastateltava alle 18-v.)
allekirjoitus

Liite 3. Haastattelurunko 1: Lasten haastattelu

Haastattelurunko 1: Lasten haastattelu

1. Taustatiedot

- Nimi ja ikä?
- Ketä perheeseesi kuuluu?
- Missä kukakin perheenjäsenesi asuu?
- Ajallinen jakso (sijoitus)

2. Sisarussuhteet

- Mitä sana sisaruus mielestäsi tarkoittaa?
- Millaiset suhteet sinulla on sisaruksiisi?
- Mitä/minkälaisia asioita teette yhdessä sisarustesi kanssa?
- Kuinka usein teette edellä mainittuja asioita?
- Jos riitelet sisarustesi kanssa, niin mistä asioista te riitelette?
- Mistä asioista puhutte sisarustesi kanssa?

3. Sijoitusprosessin vaikutus sisarussuhteisiin

- Miten koet sijoituksen vaikuttaneen sisarussuhteisiisi?

- Miten pidätte yhteyttä sijoitettuihin/kotona asuviin sisaruksiin?
- Kuinka usein tapaavat sijoitettuja/kotona asuvia sisaruksiasi?
- Millä tavoin olet käsitellyt sijoitustasi/sisarustesi sijoitusta?
- Oletko käynyt sisaresi sijoituspaikassa / onko sisaruksesi käynyt sijoituspaikassasi?

4. Sosiaalinen tuki

- Keneltä olet saanut tukea sijoituksesi/sisaruksesi sijoituksen aikana?
- Millaista tukea olet saanut sijoituksesi/sisaruksesi sijoituksen aikana?
- Koetko, että sisarussuhdettanne on tuettu sijoitusprosessin aikana?
- Miten sisaruutenne on otettu huomioon sijoituspaikassasi/sisaruksiesi sijoituspaikassa?
- Kuinka sisarussuhteenne voitaisiin huomioida paremmin sijoituksesi/sisaruksiesi sijoituksen aikana?
- Mitä olisit toivonut lastensuojeluyksiköltä ja sen työntekijöiltä? Mitä toiveita sinulla on lastensuojeluyksikölle ja sen työntekijöille?

5. Lopuksi

- Minkälaisia tunteita/ ajatuksia haastattelu herätti sinussa?

Liite 4. Haastattelurunko 2: Äidin haastattelu

Haastattelurunko 2: Äidin haastattelu

1. Taustatiedot

- Nimi ja ikä?
- Ketä perheeseen kuuluu?
- Missä kukin perheenjäsen asuu tällä hetkellä?
- Ajallinen jakso (sijoitus)

2. Sisarussuhteet

- Mitä sana sisarus mielestäsi tarkoittaa?
- Millaiset suhteet lapsillasi on keskenään?
- Mitä/Millaisia asioita lapsesi tekevät yhdessä?
- Kuinka usein he tekevät asioita yhdessä?
- Millaisia riitatilanteita lapsillasi on?
- Mistä asioista lapsenne keskustelevat keskenään?

3. Sijoitusprosessin vaikutus sisarussuhteisiin

- Miten koet sijoituksen vaikuttaneen lastesi sisarussuhteisiin?
- Miten pidätte yhteyttä sijoitettuihin lapsiisi?
- Kuinka usein tapaat sijoitettuja lapsiasi?
- Millä tavoin olet käsitellyt lastesi sijoitusta?

- Kuinka tärkeänä pidät lastesi sisarussuhteiden ylläpitoa sijoituksen aikana?

4. Sosiaalinen tuki

- Keneltä lapsesi ovat saaneet tukea sijoituksen aikana?
- Millaista tukea lapsesi ovat saaneet sijoituksen aikana?
- Koetko, että lastenne sisarussuhdetta on tuettu sijoitusprosessin aikana?
- Miten lastenne sisaruus on otettu huomioon heidän sijoituspaikassa?
- Kuinka lastenne sisarussuhde voitaisiin huomioida paremmin sijoituksen aikana?
- Mitä toiveita sinulla on lastensuojeluyksikön työntekijöille ja sen toiminnalle?

5. Vanhemman rooli

- Kuinka olet itse tukenut lastesi sisaruutta sijoitusprosessin aikana?
- Oletko itse saanut apua lastesi sisaruuden tukemiseen sijoituspaikan työntekijöiltä? Minkälaista?

6. Lopuksi

- Minkälaisia tunteita/ajatuksia haastattelu herätti sinussa?

Liite 5. Haastattelurunko 3: Perheterapeutin haastattelu

Haastattelurunko 3: Perheterapeutin haastattelu

Yleiset

- Nimi ja tehtäväkuva?

- Mitä työnkuvaan kuuluu?

- Kauanko olet toiminut ko. tehtävissä?

- Mitä sana sisarus mielestäsi tarkoittaa?

- Kuinka asiakkaiden sisarussuhteet ja niiden tukeminen näyttäytyvät työssäsi?

- Kuinka/ Millä tavoin lastensuojelun sijoitus on vaikuttanut asiakasperheiden sisarusten välisiin suhteisiin sinun oman kokemuksesi mukaan? Vai onko vaikuttanut?

- Millä keinoilla/ työmenetelmillä tuet sisarussuhteita omassa asiakasperheissäsi?

- Miksi sisarussuhteiden tukeminen (laitossijoituksissa) on mielestäsi tärkeää?

- Miten pyrit kehittämään omaa työtäsi sisarussuhteiden tukemista silmällä pitäen?

- Miten kyseisen lastensuojeluyksikön toimintaa tulisi mielestäsi kehittää sisarussuhteita silmällä pitäen?
- Haluatko kertoa vielä jotain omasta työstäsi tai kyseisestä lastensuojeluyksiköstä? Haluatko sanoa vielä jotain sisarussuhteista oman työsi tai työyhteisösi näkökulmasta?

Asiakasperhe (case)

- Kuinka kauan olet työskennellyt perheen x kanssa?
- Milloin perheen lapset sijoitettiin?
- Miten perheterapeuttina koet perheen x sisarusten väliset suhteet?
- Millä keinoin olet työssäsi tukenut perhe x:n sisarusten välisiä suhteita?
- Koetko lasten sijoituksen vaikuttaneen perheen sisäisiin sisarussuhteisiin ja jos, niin millä tavoin?
- Koetko oman työskentelysi vaikuttaneen perheen sisarussuhteisiin ja jos, niin millä tavoin?
- Mitä muuta haluaisit vielä tuoda esille asiakasperheen lasten sisarussuhteista? Haluatko vielä kertoa jotain asiakasperheen kanssa työskentelystä sisaruuden näkökulmasta?

Liite 6. Haastattelurunko 4: Lastensuojelulaitoksen työntekijän haastattelu**Haastattelurunko 4: Lastensuojelulaitoksen työntekijän haastattelu****1. Yleiset**

- Nimi ja tehtäväkuva?

- Mitä työnkuvaan kuuluu?

- Kauanko olet toiminut ko. tehtävissä?

- Mitä sana sisarus mielestäsi tarkoittaa?

- Kuinka asiakkaiden sisarussuhteet ja niiden tukeminen näyttäytyvät työssäsi?

- Kuinka/ Millä tavoin lastensuojelun sijoitus on vaikuttanut asiakasperheiden sisarusten välisiin suhteisiin sinun oman kokemuksesi mukaan? Vai onko vaikuttanut?

- Millä keinoilla/ työmenetelmillä tuet sisarussuhteita omissa asiakasperheissäsi?

- Miten pyrit kehittämään omaa työtäsi sisarussuhteiden tukemista silmällä pitäen?

- Miksi sisarussuhteiden tukeminen (laitossijoituksissa) on mielestäsi tärkeää?

- Miten kyseisen lastensuojeluyksikön toimintaa tulisi mielestäsi kehittää sisarussuhteita silmällä pitäen?

- Haluatko kertoa vielä jotain omasta työstäsi? Haluatko sanoa vielä jotain sisarussuhteista oman työsi tai työyhteisösi näkökulmasta?

2. Asiakasperhe (case)

- Kuinka kauan olet työskennellyt perheen x kanssa?
- Milloin perheen lapset sijoitettiin?
- Miten työntekijänä koet perheen x sisarusten väliset suhteet?
- Millä keinoin olet työssäsi tukenut perhe x:n sisarusten välisiä suhteita?
- Koetko lasten sijoituksen vaikuttaneen perheen sisäisiin sisarussuhteisiin ja jos, niin millä tavoin?
- Koetko oman työskentelysi vaikuttaneen perheen sisarussuhteisiin ja jos, niin millä tavoin?
- Mitä muuta haluaisit vielä tuoda esille asiakasperheen lasten sisarussuhteista? Haluatko vielä kertoa jotain asiakasperheen kanssa työskentelystä sisaruuden näkökulmasta?